

Тиждень

№ 12 (384) 27.03 – 2.04.2015 р.

Джон Гербст
про фактори,
що стримують
США в реагуванні
на агресію Росії

Чи готова Україна тримати
дипломатичний фронт

Чим важливий для нашої
країни польський досвід реформ

Як Європа готується відповідати
на російську інформаційну війну

НОВИЙ СВІТ І ДРУГИЙ ФРОНТ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

12 >

zik

ГРА У КЛАСИКУ

*з Сергієм
Рахманініним*

**щопонедіка
о 22:00**

НА ЧАСІ

Між рейтингом і Коломойським
Що стоїть за гучним скандалом
у владі

4

Юрій Макаров про політику
та бізнес-інтереси

7

Інерція дипломатії
Як Україна лобіює свої
зовнішньополітичні інтереси

8

Закон, який нікого не задовольнив

Чи сприяє встановленню миру «особливий
статус окупованих територій»

10

Чому в Польщі вийшло?
Нотатки бізнесмена

Як підтримка малого
та середнього бізнесу стає
національною ідеєю

11

Тарас Качка: «Українська
економіка дуже диверсифікована,
у ній немає однієї галузі,
яка була б локомотивом»
В. о. президента Американської
торговельної палати про створення
в Україні інвестиційного клімату

14

ТЕМА НОМЕРА

Чиє століття?

Війна в Україні як виклик для США

16

Олександр Мотиль: «Україна важлива
для США як певна протиріччя Росії»

Американський експерт про
українське лобі у Вашингтоні

18

Нове стратегічне стримування

Як США можуть сприяти новим
військово-політичним союзам
у Східній Європі

20

Дрейф Вашингтона

У чому причини
бездіяльності
американської
влади

24

Джон Герbst: «Адміністрація не розуміє,
що амбіції Путіна не обмежуються Україною»

Колишній посол США в Києві про особливості
зовнішньої політики Барака Обами

26

Послідовні перезавантаження

Як сприймали Україну в Білому
домі від Буша-старшого до Обами

28

Чому Захід боїться розпаду
Російської Федерації?

Ігор Лосєв про спекуляції Москви
на старих фобіях Європи і США

30

СУСПІЛЬСТВО

Майно в зоні ризику

Які підприємства варто евакуювати
зі Сходу України

32

Втома

Олена Стяжкіна про відчуження
переселенців

34

СВІТ

Журналісти, до зброї!

Якими засобами Європа
може боротися проти інформвійни
Росії

36

Ціна повернення Бібі

Що впливатиме на формування Біньяміном
Нетаньягу нового уряду Ізраїлю

38

Дати відсіч

Чому халіфат, що його намагається збудувати «ІДІЛ»,
нежиттєздатний

40

НАВИГАТОР

«Ой татарин братічок, татарин,
продав сестрицю задаром...»

Гульнара Бекірова про нетолерантність
українських шкільних підручників

44

Статистична зачистка

Як Крим зустрів роковини анексії

48

Привід натиснути на курок

Що змушує мешканців Донбасу йти в «ополчення»

49

Денис Казанський

про нові вимоги сепаратистів

50

Тиждень

№ 12 (384) 27.03 – 2.04.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-0678

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 25.03.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

Між рейтингом і Коломойським

Автор: Юлія Олійник

Якби Сергія Лещенка і Мустафи Найєма не було, Ігор Коломойський мусив би їх вигадати. Ну хто ще зумів би так привернути увагу нашого обивателя до звершень дніпропетровського олігарха? І в який ще спосіб можна було би змусити українців так своєрідно його полюбити: «Ну чого ви причепилися тільки до Коломойського? А до Ріната боїтеся?»

І як ще наш пересічний український обиватель міг би нарешті задуматися над тим, наскільки адекватною є картина подій, яку подають йому ЗМІ? І якщо журналісти стають маніпульованими, то ким і для чого? І свідомо чи в темну?

ФОТО: УНІАН

Але зиск від боротьби проти Коломойського виявився обопільним. Хто тільки не показав себе безстрашним борцем із корупцією! Ну проти кого ще з олігархів так хоробро виступав би Валентин Наливайченко в телешоу? Навіть американський посол Пайєтт несподівано долучився до цієї ка(о)мпанії. І хоча українці, як ніхто інший, добре знають про глибоку-глибоку-глибоку стурбованість американського уряду, але якось раніше не помічали подібної жвавої реакції на «успіхи» президента й уряду України у справі боротьби з олігархатом.

В Україні тепер іде рік за три. Вважайте, від втечі Януковича скільки часу сплило, але ні президент, ані прем'єр, ані Блок Петра Порошенка, ні «Народний фронт», ані інші, молодші, політичні небожителі, м'яко кажучи, не сильно прагнуть зламати правила гри в бізнесі, закладені ще Леонідом Кучмою, батьком-засновником української корупції найвищого рівня, наставником Януковича і «духовним батьком» Ющенка. Священних корів 90-х досі ніхто не займав. Це зрозуміло: країна бідна, і шанси на перемогу в наступних виборах (а хто сказав, що вони будуть аж у 2019-му?) визначатимуть сила та вплив тих, на кого спиратимуться потенційні кандидати й претенденти.

Рік тому політика українського керівництва «ні нашим ні нашим», яку чомусь називають «бездіяльністю», призвела до того, що виникла загроза існуванню країни. Згадайте, як довго тягнулася «бездіяльність» української влади: Росія окупувала Крим, на Сході російські «заслані казачки» захоплювали ОДА, СБУ, міліцію, а Київ усе ще «бездіяв». Якщо ви це згадали, то мусите пам'ятати, якою фортецею стабільності став тоді Дніпропетровськ, як виступав тоді Коломойський на прес-конференції про «нашого великого і їхнього малого шизофреніків», як брав на себе відповідальність за перебіг подій у Дніпропетровській області, як організовував патріотичні мітинги в місті, яке Вілкул із регіоналами практично трактували як своє, ватне.

І якщо Коломойський завчасно й патріотично потурбувався про цілісність і збереження свого життєвого простору, то «ха-

зяйна Донбасу» й «віденського в'язня» підвела самовпевненість. У кожному разі вони звично намагалися виставити свої умови, бо про що ще міг говорити Фірташ із Порошенком і Кличком у Відні напередодні президентських виборів? Ну і не нам же, зрештою, був адресований палкий заклик Ахметова про мир і «єдиную страну»? В купі з вимогою «услухати Донбас» це мало означати: не займайте нас! Ми хочемо тут мати свою маленьку Росію (але не Малоросію, а Новоросію), а ви мусите дотувати наших пенсіонерів, які ностальгують за совком, наші школи, які будуть «только по-руські», і наші «праздники», «дедівоевали»... Нині неодноразово проголошена мрія Ріната Ахметова збулася, але його самого вже давно не бачили на розкішній віллі в Ботанічному саду Донецька.

А ще в Україні є Ігор Єремеев, Віктор Пінчук, Юрій Косюк, Олег Бахматюк, Леонід Юрушев та інші достойні уваги журналістів громадяни. Та й «Сім'я» колишнього нікуди не поділася з Укра-

їни природними й державними монополіями.

Ми несподівано й непомітно для себе відкотилися на початок 90-х. І перед нами стоять ті самі виклики: якою дорогою піти? Конкуренції і сильної держави? Чи олігархів і залежних президента, парламенту й уряду? За президентства Кучми ми рушили другим шляхом. І відтоді накопичення капіталу ніяк не завершиться, бо коли панує право сильнішого, а не сила закону, то накопичення переходить у черговий перерозподіл і все починається спочатку. Політика й далі залишається майданчиком для розборок між бізнес-кланами, партії і парламентські фракції виступають представниками тих чи інших бізнес-інтересів, а медіа-спільнота стає все більш маніпульованою. Скільки українців вірить, що Петро Порошенко готовий зламати цю матрицю ім. Леоніда Кучми?

Схоже, головні політичні сили явно піклуються про свій рейтинг і намагаються опустити рейтинг партнера. Значить, здалеку і тихо в нас починається виборча кампанія. Популізм – страшна зброя в боротьбі за владу. У бідній країні на нього великий запит. А найкращий популізм – це боротьба з багатими, точніше, з найбагатшими. Публічно боротися з олігархами вигідно в кожному разі. Навіть якщо ви геть не розбираєтеся в бізнесі й економіці. Головне, щоб були готові говорити про них у пресі й на телешоу. А ще краще – говорити, наприклад, про конфлікт між президентом і олігархами. Між олігархами й олігархами. Можна сперечатися, котрий із олігархів патріотичніший, а котрий щедріший.

А от хто при цьому ще згадає про країну? Кому вона потрібна, крім простих обивателів, тобто виборців? Вона не виживе без них, а вони – без неї. Тому тільки на них усі сподівання. На їхню здатність сказати «ні» владі.

А за Ігоря Коломойського не турбуйтеся. Популярність і рейтинг він собі вже забезпечив. Але неодмінно слідкуйте за президентом і прем'єром. Особливо якщо нам так хочеться вірити, що цього разу правила гри в українському політикумі зміняться. І грає той, хто дійсно почне жити по-новому. ■

СХОЖЕ, ТИХО І ЗДАЛЕКУ В КРАЇНІ ПОЧИНАЄТЬСЯ ВИБОРЧА КАМΠΑНІЯ

їни, навіть у парламенті представлена. Відносно тиха поведінка цих українських олігархів свідчить, що їм комфортно з новою українською владою. Вона їм не заважає. Так, бізнес любить тишу. Але олігархічний бізнес передусім любить владу, бо він нею живиться.

Оскільки український державний «пиріг» зменшився: трохи схуд, а трохи сусід відрізав, то й перерозподіл його став неминучим. І стосунки між конкурентами загострилися. А українська держава сьогодні слабка як ніколи. Вона не може захищати свої економічні інтереси у протистоянні з агресивним приватним бізнесом, бо її чиновники не знають, у чому полягає державний інтерес. Не може призначати своїх висококваліфікованих менеджерів у державних компаніях, бо має таких дуже мало і ними стають креатури котрогось із олігархів. Держава розпродує власний економічний актив, щоб звести кінці, й зовсім не переймається можливістю ефективного управ-

Позавчорашній термостат

Автор:
Юрій Макаров

Скандал в офісі колишнього нафтогону «Дружба» за участю не надто ввічливих людей змусив замислитися про особливості функціонування напівприватної власності. Уся державна власність в Україні так чи так є напівприватною. Сенсація існування в тому, щобі прибутки приватизувати, а видатки націоналізувати. Такий дизайн. Але працює він тільки за умови, якщо існує монополія на використання «зелених чоловічків», інакше ніяк. Домодерна конструкція. До того ж іноземного походження.

Треба розуміти, що Леонід Кучма, вибудовуючи капіталістично-бюрократичну Україну, діяв цілком за російським зразком у супереч назві своєї знаменитої книжки, яку ніхто до ладу не читав далі тієї ж таки назви. Держава Кучми трималася на системі стримувань і противаг, де ніхто з учасників не мав контрольного пакета, а сам президент виступав верховним арбітром. Це калька один до одного з початкового устрою Російської Федерації, особливо до президентських виборів 1996 року. Пафос «будівничих» базувався водночас на цинізмі й неофітській вірі вчорашньої номенклатури в «невидиму руку ринку»: мовляв, приватний бізнес усе сам облаштує й себе не образить, а народ потерпить. Різниця була в тому, що Україна як метасистема не мала жодних надзавдань, окрім підтримання кволого гомеостазу. На відміну від Росії, яка вже тоді потроху «підводилася з колін» і давала волю успадкованим імперським інстинктам: Абхазія, Придністров'я, Чечня, різні спроби створення наддержавних утворень із Москвою на чолі. Були ще суттєві відмінності: майже необмежені на той момент російські ресурси та специфічна ментальність частини населення РФ, які робили можливою реалізацію тих інстинктів.

Модель типологічно виявилася нежиттєздатною, бо висувала надзвичайні вимоги до якостей першої особи: президент в обох випадках мав бути фанатом влади як такої, влади заради влади без надзвичайних особистих апетитів, якщо не рахувати невеличких бонусів для родичів і найближчого оточення, тобто тим, кого називають «політичною твариною» (трохи спотворена цитата з Арістотеля). Не дивно, що зі зміною персоналії механізм стрімко деградував: у них – до путінської зажерливості та пихатості «вертикалі», у нас – до не менш зажерливого організованого злочинного угруповання.

Куди прийшла Росія, більш-менш зрозуміло, й у цьому глухому куті вона може борсатися невизначено.

ний час, від кількох тижнів до кількох років, із фатальними руйнівними ефектами для сусідів і себе самої. Проблема України в тому, що вона теж опинилася в безвиході, причому її справжній стан ми наразі не здатні усвідомити, якщо судити з рівня поточних дискусій. Можна лише констатувати, що ми із сусідньою країною перебуваємо в процесі перегонів: хто раніше вичерпає всі свої можливості. Боюся, час не на нашому боці: ми лише відкрутили календар назад до позначки Кучми – Єльцина, тільки без запасу часу, без ресурсів, та ще й у стані повноцінної війни.

Бої без правил, які розгорнулися в процесі спроб перерозподілу власності, свідчать, що для діючих українських еліт політика досі залишається тільки похідною функцією від бізнесу (навіть не від економіки, бо то поняття ширше). У запалі своїх комбінацій вони не дбають, не думають, не згадують ані про суспільство, ані про культуру, ані про екологію, ані, будьмо вже зовсім відверті, про оборону, які забезпечують саму наявність предмета їхнього інтересу. Висувати до них претензії – все одно, що звинувачувати термостат пральної машини в тому, що він не вимірює концентрацію кисню в квартирі. Не для цього вони були створені, а інших немає.

Вочевидь, передумови для виникнення нового політичного класу в Україні є, на відміну від Росії, де шанси на одужання, м'яко кажучи, примарні. Як рушій і водночас кадровий резерв ми вже маємо громадянське суспільство, просто сили його не безкінечні, й зараз усі вони витрачаються безпосередньо на опір агресорам та матеріальне забезпечення останнього. Хай би якими тупими, половинчастими й компромісними здавалися реформи, яких вимагає від нас Європа разом зі Сполученими Штатами та МВФ, громадськості доведеться наполягати на їх найшвидшому впрова-

дженні не тому, що вони забезпечать надходження допомоги із-за кордону (точніше, не лише тому), а передусім тому, що вони на якийсь час можуть похитнути струнку систему перетворення влади на гроші, яка панує в Україні від середини позаминулого десятиліття.

Звісно, всі сподівалися, що це станеться саме собою внаслідок Революції гідності, але чудес не буває. Процес розділення політики та бізнесу – вочевидь, найважче завдання поточного моменту. Але без цього Україна не має ані найменших шансів перестати бути недо-Росією й зробитися нарешті Україною. ■

**ДЛЯ ДІЮЧИХ
УКРАЇНСЬКИХ ЕЛІТ
ПОЛІТИКА ДОСІ
ЗАЛИШАЄТЬСЯ ТІЛЬКИ
ПОХІДНОЮ ФУНКЦІЄЮ
ВІД БІЗНЕСУ**

Інерція дипломатії

Коли Захід повторює, як мантру, сумнівне твердження, що «військового вирішення конфлікту на Донбасі не існує», роль якісної дипломатії зростає в рази. Але чи маємо ми відповідний ресурс? І як використовуємо те, що маємо?

Автор:
Алла
Лазарева

В останні кілька років вітчизняна дипломатія дуже нагадує шагреневу шкіру. Не тільки за кількістю кадрових дипломатів, які лишаються в професії, попри все, й не тільки за фінансовим ресурсом, що тане, наче сніг на сонці. Старожили дипкорпусу констатують брак державної багаторівневої стратегії, котру жодна політична влада в Україні так і не напрацювала.

«Зверни увагу на один показовий факт, – зазначив у розмові з *Тижнем* колишній працівник Посольства України в Сполучених Штатах. – Нині велика мода на демократичну Грузію. Маємо міністра охорони здоров'я, заступника міністра внутрішніх справ, заступника генерального прокурора... При цьому жодного грузина в профільному, здавалося б, Міністерстві закордонних справ. Чому так? Проаналізуємо. Наприклад, заступник генпрокурора взагалі не знає українського законодавства та української мови, при цьому відповідає за надзвичайно важливу ділянку: реформування органів прокуратури. Правда ж, не зовсім зрозуміло, як він зможе ефективно працювати з документами та долучитися до кадрового оновлення? А тепер уявімо, що такого заступника або й міністра з Грузії залучили б до зовнішньополітичного відомства. Там чимало документів ведеться англійською. Але найважливіше – досвід грузинсько-російської війни 2008 року був би нам на вагу золота. Напрацьована в муках технологія переговорів із Путіним також чудово придалася б, але... Але чому нікого з грузинів до МЗС не запрошено? Навіть на рівні радника? Бо, напевне, нікому це не треба. Тому що най-

кращий міністр закордонних справ для Порошенка – він сам».

Співрозмовник *Тижня* висловив думку, що нинішній президент «доволі авторитарний лідер, який любить тримати все під особистим контролем. Проте ні часу, ні можливостей побудувати багатоходові дипломатичні стратегії він особливо не має. Подорожуючи за кордоном, Порошенко висловлюється інтуїтивно, проголошує не те, що напрацювала потужна лабораторія ідей, як це поставлено до дії, скажімо, в Америці, а те, що від нього хочуть почути. МЗС працює коли на автоматі, за інерцією, а коли ловлячи на слух щойно проголошені нові пріоритети президента. Втім, не схоже, щоб він сам волів змінити щось на рівні концепції».

Заради справедливості варто зазначити, що в ролі міжнародного спікера Петро Олексійович все ж видається кращим за своїх попередників. Впевнена англійська, бізнесова звичка до важких переговорів, відповідна ж непоступливість... до певної межі... Усі ці характеристики дають підстави для висновку, що зовнішня політика України не є провальною. Але й переможною вона не є.

Наша дипломатична школа, як і раніше, більше спеціалізується на відповідях, ніж на ініціативах. Вона відгавкується як уміє на відверто брехливі інвективи Кремля коли заявами, коли нотами протесту, а останнім часом, опосередковано, і сюжетами англійського *Ukraine Today*. Арсенал цей доречний, але недостатній.

Замість того щоб зміцнити дипломатичну службу модерними аналітичними структурами, Київ ухвалив контраверсійне рішення створити Мініс-

терство інформаційної політики – не під проект, а під людину. Розпорошені фонди в умовах війни та економічної кризи змушують знову і знову заощаджувати на диппредставництвах.

Скажімо, в Посольстві України у Франції працює лише 10 фахових дипломатів на дві структури: саме політичне представництво та культурний центр. Скасована посада радника посла, що знижує статус амбасади в очах французів. Це ніби знак, що для України Франція – все ж п'ята економічна потужність у світі, важлива приблизно на рівні Вірменії. Замість двох військових

аташе, попри війну, працює один, призначений ще за попередньої влади. Аналогічна ситуація з економічною місією, де замість двох фахівців залишилась одна людина – від Міністерства економіки.

У всіх без винятку, навіть в оновіському, представництвах доволі часто затримується плата. Коли на два, а коли й на три місяці. Стандарт загальних зборів послів під Новий рік, на

сором. Але вийшло, що все обмежилося суто фінансовою підтримкою Києва й нещирим обуренням, яке погано приховує бо- язутство та нерішучість західних еліт. Санкції так і залякли на позначці «помірно», що дає зрозуміти: йдіть і розбирайтеся з Путіним самі. Порошенко, який не вміє залучати до своєї команди яскравих і потужних гравців, лишився сьогодні ще самотнішим, ніж сподівався».

ФОТО: AP

Україні бракує дипломатів рівня Юрія Сергєєва, нашого постпреда в ООН

НАША ДИПЛОМАТИЧНА ШКОЛА, ЯК І РАНІШЕ, БІЛЬШЕ СПЕЦІАЛІЗУЄТЬСЯ НА ВІДПОВІДЯХ, НІЖ НА ІНІЦІАТИВАХ

представництво у Штатах досі очолює Олександр Моцик. Він, може, не з найгірших. Але ж ми пам'ятаємо надмірну стриманість цього посольства за часів Майдану.

Справжніх кадрових дипломатів, зокрема й через скромні фінансові умови праці, залишилося не так багато. Фахівців рівня Юрія Сергєєва, здатних переможно дискутувати в ООН, можна полічити на пальцях якщо не двох, то трьох рук. Дипломатична академія ледь животіє, ще й час від часу хтось запускає чутки про її можливе закриття заради економії державних коштів.

Можна, звичайно, сказати, що рівень української дипакадемії не найвищий. Це навіть не буде перебільшенням. Але іншої немає, освіта в західних вишах доступна не всім. Отже, чи потрібна Україні власна система вдосконалення дипломатів? Як і сама модерна та активна дипломатія в дусі часу?

Найгостріша проблема української зовнішньої політики – це, напевне, все ж не кошти і навіть не кадри. Це відсутність концепції, коливання вслід за лідерським курсом людини, якій, як і всім нам, властиво помилятися. Чи підготовхнуть Україну нові виклики до усвідомлення, що дипломатія сьогодні – це також фронт? Без гармат, але з руйнівним потенціалом. ■

які приходив прем'єр-міністр або президент, скасований: немає грошей, щоб оплатити дорогу зі Штатів або з Індії. Економія – похвальна річ, та все ж не завжди. Перший неповний рік нової влади довів, що дипломатія в Україні, як і раніше, сприймається на рівні політичного класу передовсім як інструмент внутрішньої політики.

«Дипломатичний стиль Петра Порошенка – це сольний концерт, – каже французький дипломат, який не побажав бути названим. – Очевидно, він переоцінив готовність Заходу до жорсткої розмови з Москвою. Він сподівався, що світ не залишить Україну сам на сам із агре-

Природа не терпить порожнечі. Альтернативний центр зовнішньополітичної думки став формуватися навколо Богдана Яременка, колишнього генерального консула України в Стамбулі, якого звільнили свого часу за критику Януковича. Його НГО «Майдан закордонних справ» має чимало проєктів і, подекуди, підтримку голови Дніпропетровської ОДА Ігоря Коломойського. «Формується, по суті, альтернативна команда, яка за сприятливих умов зможе прийти на Михайлівську площу з Яременком у статусі ймовірного міністра», – висловив припущення в розмові з **Тижнем** колишній україн-

Закон, який нікого не задовольнив

Автор:
Денис Казанський

17 березня Верховна Рада ухвалила закон про визнання окремих територій Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими. Обговорення вийшло досить напруженим. Депутати довго не могли вирішити, яким саме має бути новий документ про особливий статус Донбасу і що в нього включати. Ряд парламентаріїв наполягав, щоб положення про окуповані території обов'язково значилися в тексті, хтось готовий був затвердити його й без цього. Наприкінці представники «Самопоміч» таки домоглися включення в закон рядків про окуповані території.

Унаслідок цього вийшов текст-оксюморон. З одного боку, окремі території Луганської та Донецької областей у ньому визнавалися тимчасово окупованими. Із другого – на них депутати запроваджували «особливий порядок місцевого самоврядування». Яким чином вони можуть що-небудь вводити на землях, котрі самі ж такі визнають неконтрольованими, ніхто так і не пояснив до пуття.

У понеділок текст документа з'явився на сайті Верховної Ради.

«Трудові колективи Луганщини вимагають від Петра Порошенка зняття блокади». Вистава невідомих режисерів з «ЛНР»

«Визнати тимчасово окупованими територіями окремі райони, міста, селища і села Донецької та Луганської областей, у яких відповідно до Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» вводиться особливий порядок місцевого самоврядування, до моменту виведення всіх незаконних збройних формувань, російських окупаційних військ, їх військової техніки, а також бойовиків і найманців з території України і відновлення повного контролю України за державним кордоном України», – сказано в ньому.

Очевидно, закон ухвалювали таким чином, щоб задовольнити обидві сторони: і українців, і сепаратистів, але вийшло навпаки. Через абсурдне формулювання він не влаштував нісакмі-нець жодну зі сторін.

Відразу після публікації цього документа на адресу парламенту залунала нищівна критика як прихильників законної влади, так і бойовиків. Останні, зрозуміло, залишилися ним не задоволені. По-перше, в ньому наголошено, що особливий статус запроваджує лише після виведення з Донбасу всіх збройних формувань, а на це ні Плотницький, ні Захарченко вже точно не підуть. По-друге, документ є чимось на зразок знаменитої «поправки 22», оскільки передбачає, що амністія для бойовиків почне діяти після місцевих виборів, а це автоматично означає, що лідери сепаратистів не візьмуть у них участі, оскільки до виборів є злочинцями й не можуть нікуди балотуватися відповідно до українського законодавства.

У спільній заяві, яка вийшла відразу після прийняття нового закону, Плотницький та Захарченко сказали, що не збираються йти на жодні компроміси й не визнають «ганебних рішень Порошенка та Верховної Ради».

«У ст. 10 закону про особливий статус внесені не узгоджені з «ДНР» та «ЛНР» поправки, що визначають умови проведення місцевих виборів», – запевняють бойовики.

За твердженням ватажків самопроголошених «республік», раніше вони «погодилися на особливий статус Донбасу в складі оновленої України», але вона не оновилася. Крім того, Захарченко заявив, що ухвалами Києва фактично анульовано мінські угоди, й пообіцяв відновити війну.

«Скільки потрібно буде бойових дій, стільки ми до них вдаватимемося», – пригрозив терорист.

Терористи також звернулися до країн ЄС із вимогами змусити Київ виконувати мінські угоди, а до того ж організували яскравий мітинг у Луганську, на який зігнали підневільних жителів окупованих територій. «Трудащі» в найкращих традиціях пізнього брежнєвського застою створювали обурену масовку, яка вимагала від Порошенка скасувати блокаду «ЛНР» і забезпечити виконання підписаних ним у Мінську угод.

Незадоволені новим законом, звісно, були й в українському патріотичному таборі. Суворо розкритиковували текст документа депутати-націоналісти з ВО «Свобода», які в парламенті його не підтримали. На їхню думку, згода на умови бойовиків означає фактично федералізацію держави.

«Чому ці населені пункти житимуть за іншими правилами порівняно з рештою територій України? По суті, це один з елементів капітуляції української сторони», – прокоментував голосування народний депутат Юрій Левченко.

Таким чином, очевидно, що новий закон не руйнує суперечностей і не ставить крапку у воєнному конфлікті на Сході України, бо не задовольняє нікого. Київ не готовий утримувати «донецьку Чечню» власним коштом і дозволити їй впливати на свою зовнішню політику. Маріонеткові «республіки» Кремля так само ще не виконали поставленого завдання. Адже мета Путіна, як уже зрозуміло, не Донбас, а вся Україна. Тож, на жаль, слід очікувати чергової ескалації конфлікту й нового витка бойових дій, упродовж якого сторони змушуватимуть одна одну погоджуватися на вигідні для себе умови. ■

Чому в Польщі вийшло? Нотатки бізнесмена

У Польщі з робочим візитом буваю щороку. І щоразу відчуваю різкий контраст із Україною. Наша західна сусідка сьогодні вже інша, ніж була навіть два-три роки тому, принаймні для спостережливого бізнес-мандрівника. Поступальний розвиток помітний практично на кожному кроці: у транспортних комунікаціях, фінансових сервісах, інвестиційних можливостях, реальному секторі й малому бізнесі.

Мене сповнює суперечливе відчуття. Ні, не тому, що українцеві нібито властиво заздрити, що в сусіда корова жива, а в мене здохла... Просто наша держава на тлі Польщі бачиться тереном суцільно втрачених можливостей, хоча починали ми свій капіталізм приблизно з того самого рівня.

Отже, я вирішив предметно дослідити природу «польського дива». Чому в Польщі вийшло, а ми досі пасемо задніх не лише на європейському рівні, а й поміж пострадянських країн? І що саме з її досвіду економічних та адміністративних реформ зародило б Україні в прагненні подолати кризу, стати справді незалежною, бізнес-орієнтованою та процвітаючою?

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ

Либонь, найголовніше: поляки за Бальцеровича та Мазовецького одним розчерком пера ліквідували те, що досі є каменем спотикання для України. По-перше, дозволили банкрутство неприбуткових державних компаній, що не мали ринкових методів виробництва. По-друге, директивно перевели всю державну комунальну сферу в адміністрування самих домовласників. По-третє, враз ліквідували державну банківську систему.

На думку польських реформаторів, держава не може бути суб'єктом комерційних відносин

**Автор:
Володимир
Поперешнюк**

ХОЧЕШ УРЯТУВАТИ КРАЇНУ ВІД ЕКОНОМІЧНОГО КОЛАПСУ – ПЕРЕТВОРИ ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ МАЛОГО Й СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ

Про автора
Володимир Поперешнюк народився в 1975 році. Закінчив Харківський авіаційний інститут ім. М.Є. Жуковського, здобув ступінь MBA в Міжнародному інституті бізнесу в Києві. Оперативний директор і співзасновник групи компаній «Нова Пошта»

ані у виробництві житлово-комунальних послуг, ані у грошово-кредитній сфері. Чи можливий прозорий ринок за наявності урядових монополій або ж банків, що мають певні преференції Мінфіну? Поляки категорично відповіли «ні» й перетворили всі державні фін-установи на комерційні. Через півтора десятка років те саме зробили грузини. Але не українці...

У нас, як відомо, існує величезний дотаційний державний сегмент реального сектору економіки. Є монопольне управління інфраструктурою – всілякі УЖГ, автодори, трансгази,

інші бездонні джерела розпилювання бюджетів. Понад те, функціонують три держбанки, які продемонстрували торік астрономічні збитки – 20 млрд грн із гаком лише за офіційною звітністю. Їх докапіталізують коштом скарбниці, тобто за рахунок наших із вами податкових платежів...

Натомість у Польщі лише за два роки реформ держава була повністю виведена з реального сектору економіки в 50% промислових потужностей. Приватизація відбувалася на відкритих аукціонах без жодної ваучеризації, як звикли в Україні, лише за готівку.

До речі, попри галопуючу інфляцію, уряд Бальцеровича – Мазовецького не відпускав обмінного курсу національної валюти у вільне плавання, як із гордістю заявили кілька місяців тому в українському Нацбанку.

Навпаки, поляки вдалися до суворого грошового регулювання, запровадивши фіксований та уніфікований обмінний курс злотого до долара.

Ці та низка інших заходів послужили антиінфляційним якорем країни, мінімізували дисбаланс у її економіці, стали основою створення ефективного грошового ринку.

І ось уже за кілька років, на початку нульових, із вічного боржника Польща перетворилася на респектабельного гравця глобального ринку інвестицій, маючи 2,4–2,9% інфляції та понад \$80 млрд власних валютних резервів.

Лише за рік шоків реформ (підкреслюю: рік!) уряд досягнув зростання ВВП, яке не зупиняється досі. У 1992-му воно було на рівні 2,6%, а 1995-го вже 7%.

Чому? Тут я відзначив би кілька причин, які безпосередньо стосуються українського формату перетворень і, як на мене, цілком незаслужено знехтувані «постмайданним» Кабміном у перший рік його існування.

МСБ «РУЛИТЬ»

Польські реформатори зрозуміли: слід максимально використати те, що жевріло в їхніх співвітчизниках на рівні культурного коду: підприємливість, природну повагу до приватної власності. Саме малий і середній бізнес стали локомотивами антикризової кампанії уряду й мінімізували соціальні наслідки масової ліквідації держсектору економіки.

Створення сприятливих умов для бізнесменів стало таким собі втіленням національної ідеї поляків і відбувалося під гаслом відродження нації.

Уже наприкінці 1990-х у Польщі налічувалося близько 3,5 млн малих та середніх підприємств – фактично одне під-

приємство на кожних 10 громадян включно з неповнолітніми. Це пропорційно більше, ніж на батьківщині сучасного підприємництва: у Швейцарії та Нідерландах.

Внесок дрібного та середнього бізнесу в економічне відродження Польщі справді важко переоцінити. На сьогодні це близько половини національного ВВП – більш ніж \$200 млрд.

Для порівняння: до кризи останнього року в Україні цей показник не перевищував десятої частки національного ВВП, становлячи лише \$14 млрд. Хоча економічний потенціал УРСР наприкінці 1980-х був у рази вищий, ніж соціалістичної Польщі. Старше покоління пам'ятає, як в Україну їздили по товари ширьжитку, чай та добрива так само, як сьогодні наші «човники» їдуть по найрізноманітніший товар на гуртовні до Польщі.

Допоки наша країна в рейтингу Світового банку за комфортом бізнесу (Doing Business) посідає «почесне» 96-те місце, тоді як у рядку міжнародної торгівлі ми аж на 150-х позиціях, а за декотрими показниками, як-от корпоративне підключення до енергомереж, узагалі четверті від кінця (серед 189 фігурантів), дивуватися проблемам із курсом національної валюти та відпливом капіталу заїве...

Сьогодні іноземний бізнес не має жодної мотивації приходити в Україну, вкладати в нашу економіку гроші. Вітчизняні металурги та хіміки невпинно втрачають експортні ринки у світі, а прихід валюти в країну дедалі більше тримається на самих лише заробітчанях.

Польський досвід у цьому сенсі для нас неначе ікона: хочеш урятувати країну від економічного колапсу – перетвори захист інтересів малого й середнього бізнесу на національну ідею.

ВІДКРИТИЙ РИНОК

Антикризовому уряду Бальцеровича проблема відкриття національного ринку для іноземного капіталу бачилася чи не найпріоритетнішою. Закон про іноземні інвестиції був виданий одним із перших серед урядових

актів. Він повністю скасовував обмеження на частку акціонерного капіталу для іноземців і встановлював податкові пільги для зарубіжних інвесторів.

У воєводствах, де внаслідок роздержавлення реального сектору економіки ринок праці зазнав найбільшого колапсу, ці пільги включали податкові канікули терміном від кількох місяців до кількох років.

Більшість ліцензій на імпорт була скасована. Решта максимально спрощена. Так само одним розчерком ліквідували всі без винятку експортні квоти. Жодних обмежень на вивезення із країни прибутку та обсяги інвестицій. Нічого схожого в Україні немає...

Як наслідок, уже до 1997-го обсяг прямих іноземних інвестицій у Польщу сягнув \$20,6 млрд. Ще за 10 років цей показник перевищив \$160 млрд. Це майже у п'ятеро більше, ніж за той самий час в Україну.

КРИВА ЛАФФЕРА

Під час індустріальної кризи початку 1980-х американські економісти простежили фатальну закономірність: зростання оподаткування в певній точці не збільшує надходження до бюджету, а, навпаки, зменшує, бо фіскальний тиск знижує бізнес як донора скарбниці.

В Україні, попри колапсовий стан економіки та фінансів, за останній рік так і не спромоглися радикально урізати податкове навантаження на корпоративний сектор. У Польщі відповідну реформу провели також не відразу, лише на початку 2000-х. Проте її наслідки мали б стати для нас важливим уроком ефективної економіки.

Після зменшення податку на прибуток для підприємців від 27% до 19% протягом уже першого року дії нового кодексу бюджет Польщі збагатився більш як на \$1 млрд (!) податкових надходжень. Застосування принципу кривої Лаффера дало економіці змогу розвиватися, попри відчутне зниження податкової ставки.

Сьогодні медіанний дохід середнього поляка значно перевищує \$1 тис. за місяць. Польща входить у шістку найбільших економік Євросоюзу. ЄС інвестує туди й надалі. Чому? Бо ці

Українська влада вивчає реформи Бальцеровича. Але не квапиться втілювати їх у життя

гроші збагачують країну, а не статки окремих осіб, наближені до каналів одержання та розповсюдження донорської допомоги, як це було у Греції.

БОЛЬОВИЙ ШОК

Так, стрімке роздержавлення економіки було важким соціальним випробуванням, болювим шоком. На ринку праці опинилися сотні тисяч робітників різної кваліфікації. Безробіття, що торкнулося кожного п'ятого економічно активного громадянина Польщі, вже готове було розколоти країну і збудити в ній хвилю лівацьких протестів.

Проте поляки витримали – надто довго вони чекали на лібералізацію, як політичну, так і економічну, й не готові були проміняти свободу на міф соціалістичного добробуту.

Польські реформатори розуміли, що кардинальні перетво-

ІННА ГОЛО

рення є надзвичайно болісним процесом, доведеться рвати поживому. Треба було негайно запустити маховик реформ, доки в перші роки ліквідації радянської диктатури нація жила на особливому патріотичному піднесенні.

Історія показала, наскільки правий був уряд. Уже за тричотири роки економіка країни почала генерувати значно більше робочих місць, ніж було скасовано внаслідок ліквідації дотаційного держсектору.

До країни повернулося близько третини заробітчан, зокрема й колишні працівники ліквідованих компаній держсектору. Не тому, що в Європі наприкінці 1990-х вирувала криза, і не тому, що працювати в Німеччині ставало не вигідно, а тому що німецьке виробництво почало масово пересуватися до Польщі. Саме там було створено

бізнес-середовище, сприятливіше в сенсі корпоративного оподаткування, близькості до ринків сировини та збуту, а також із погляду державного регулювання.

Реформатори вповні використали почуття національної гідності поляків, поки воно було підкреслено ейфорійним. Це допомогло притлумити соціальний біль, мінімізувати протестні наслідки, позбавити лівацький популізм вдячної аудиторії, за винятком хіба що явних маргіналів.

А що в Україні? Наші творці реформ цей «героїчний» час, вочевидь, прогавили. За рік, коли запалений Євромайданом ентузіазм природно посилював здатність суспільства до жертвовності, практично жодних кардинальних зрушень не відбулося: ні в судовій, ні в податковій, ні в адміністративній сфері. Обличчя й пар-

тійні прапори змінювались, але методи управління державною машиною залишилися ті самі.

Принаймні бізнес істотної лібералізації так і не відчув. Як наслідок – за підсумками останнього року Україна зазнала провалу на 35% за рівнем ВВП, 70% девальвації, 50% відпливу інвестицій із реального сектору економіки. З урахуванням курсових коливань ми втратили капіталовкладень нерезидентів замалим не на \$13,6 млрд. Ефект прямо протилежний тому, що спостерігався в Польщі вже у перший рік реформ.

Отже, шокова терапія була, безумовно, правильним кроком уряду Мазовецького та Бальцеровича. Поступовість і розважливість у цьому процесі, вочевидь, виснажили б соки нетерплячого (в хорошому розумінні) польського суспільства, реанімувавши в ньому ліво-консервативні настрої.

**ПОЛЯКИ НЕ КАЗАЛИ:
«ДАЙТЕ НАМ ГРОШІ,
БО МИ ЗУБОЖІЛІ».
ВОНІ ГОВОРИЛИ:
«ДАЙТЕ НАМ ГРОШІ,
БО МИ ЗАПРОВАДЖУЄМО
РЕФОРМИ, ЗМІНЮЄМО
СИСТЕМУ ЗСЕРЕДИНИ»**

Це ніби зняття лейкопластиру з тіла: можна повільно й довго, перемагаючи біль та дискомфорт, а можна одним блискавичним рухом, застосувавши чимале вольове зусилля. У Польщі все відбулося саме таким-от рішучим способом.

Поляки не казали: «Дайте нам гроші, бо ми зубожілі». Вони говорили: «Дайте нам гроші, бо ми запроваджуємо реформи, змінюємо систему зсередини». Адже європейці знають: забезпечити коштами – це ще не означає вирішити системні проблеми, а тим паче запустити маховик трансформації. Нинішня Греція – яскравий тому приклад.

Яким шляхом піде Україна – польським чи грецьким, стане відомо вже в найближчі місяці. Якщо уряд таки вдасться до сценарію дефолту, отже, у жодному разі не польським... ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Тарас Качка:

«Українська економіка дуже диверсифікована, у ній немає однієї галузі, яка була б локомотивом»

Спілкувався
Любомир Шавалюк

У річницю підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС *Тижень* поспілкувався з в. о. президента Американської торговельної палати Тарасом Качкою про прогрес та слабкі місця у її виконанні а також про становище й потреби іноземного бізнесу в Україні.

У. Т.: Якщо умовно розбити Угоду про асоціацію на бюрократичну (створення апарату, який її реалізуватиме), політичну та економічну частини, то який прогрес у кожній із них?

— Оскільки Євросоюз — ідеальна бюрократія, то він розглядає введення в дію угоди з позиції безлічі бюрократичних процедур: створення двосторонніх органів, визначення їхніх процедур тощо. До цього додається українська бюрократія, зокрема різноманітні плани імплементації її додатків. У цій частині динаміка досить хороша. Наприкінці минулого року було установче засідання Ради Асоціації, схвалено правила та процедури всіх двосторонніх органів. Наприкінці квітня відбудеться саміт Україна — ЄС, який стане черговим кроком. Тобто в принципі ця інфраструктура розвивається, але вона не є критичною. Важливіші політичний та економічно-торговельний ви-мири.

З політичного погляду Угоду про асоціацію і в Україні, і в ЄС завжди де-факто пов'язували з розширенням Євросоюзу. Тобто навіть ті держави, які потім відмовилися від членства в ньому, пов'язані з ЄС угодами про асоціацію чи рівнозначними за юридичною силою документами. Тут ми можемо говорити про доко-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Тарас Качка — виконавчий обов'язків президента Американської торговельної палати. Народився 1979 року в Кіровоградщині. Здобув ступінь бакалавра права в Міжнародному науково-технічному університеті (Київ) та магістра права в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Навчався в Національному інституті державного управління (Варшава). Працював у корпоративному секторі й на керівних посадах у Міністерстві аграрної політики та Міністерстві юстиції України. До Американської торговельної палати приєднався в січні 2014 року на посаді віце-президента з питань стратегічного розвитку

різну зміну ставлення Євросоюзу до нашої країни. І та політична увага, яку він нам приділяє, є найбільшою за всю історію незалежної України. Зрозуміло, що якісно все це має втілитися у скасування візового режиму з ЄС, надання перспективи членства, підтримку в проведенні всіх реформ.

Нарешті, торговельно-економічний блок. Тут усе набагато динамічніше та простіше. Сьогодні увага до створення стабільного й передбачуваного регуляторного середовища досить висока. Відповідні заходи прописані в усіх ключових документах: Коаліційній угоді, Стратегії-2020, Плані дій Кабінету Міністрів, планах законодавчих робіт уряду й парламенту. Ми бачимо, що ті заходи поступово реалізуються і темп цього процесу наростає.

При цьому увага українських підприємств, особливо малих та середніх, до можливостей на ринках ЄС є неймовірною. Я відвідав із семінарами про євроінтеграцію низку міст, зокрема Вінницю, Запоріжжя, Харків, Львів, Чернівці. Усюди є невеликі компанії без будь-яких глобальних інвестицій, які досить сміливо почуваються в країнах Євросоюзу. І нерідко їхні запитання ніяк не пов'язані ані з українським, ані з європейськими урядами, а більше стосуються маркетингу, вміння налагоджувати зв'язки тощо.

У. Т.: ЄС регулярно виділяє певну допомогу Україні. Чи є якісь історичні аналогії, які допомогли б зрозуміти, на який масштаб фінансування ми можемо претендувати загалом?

ФОТО: УНАІ

– На мій погляд, кошти – це не головне, що ми отримуємо від ЄС. Тут варто провести аналогію з розширенням Євросоюзу, яке відбулося понад 10 років тому. Ідеться про вступ до нього Польщі, Угорщини та інших країн. За своїми масштабами фінансування, надане цим державам, було зіставним із тим, що називалося Програмою відновлення Європи, більш відомою як план Маршалла, після Другої світової війни. Головним в обох ініціативах був не обсяг допомоги, а те, що вона була більша за поточні потреби. Тобто якщо Україні необхідна певна кількість грошей, щоб закрити дефіцит і обслуговувати борг, то допомога має бути на кілька мільярдів більша від цієї суми. У тому й полягає ідеологія фінансової допомоги ЄС, яка створює матеріальну основу для розвитку.

Зараз ми бачимо, що країни та міжнародні фінансові організації, які нас підтримують, як ніколи близькі до прийняття аналогічного рішення. Сподіваюся, що певні кроки в цьому напрямку зроблять уже цього року.

У. Т.: На чому має зосередитися влада у виконанні Угоди про асоціацію надалі?

– Уряд приділив достатньо уваги бюрократичним механізмам, про які ми казали. Але коли ми говоримо про євроінтеграційну політику загалом, то нам потрібно, беручи виконання Угоди про асоціацію за основу, зосередитися на підтриманні до неї всіх тих сфер, які стосуються допомоги на розвиток, переорієнтації торгівлі, посилення економічних зв'язків, залучення інвестицій тощо. Адже з теоретичного та історичного погляду саме зміцнення торговельно-економічних відносин є запорукою появи тісніших політичних зв'язків. Що більше в Україні буде європейських інвестицій, що більше ми продаватимемо товарів та послуг до ЄС і працюватимемо над спільними проектами в третіх країнах, то легше нам буде отримати фінансову, політичну допомогу.

Також потрібно привести у відповідність законодавчу базу. Наприклад, вирішити болоче для бізнесу питання політики у сфері захисту конкуренції. Американська торговельна палата в розмовах з усіма партнерами мак-

симально наголошує на потребі врегулювати питання методології накладення штрафів. Ми навіть розробили відповідний законопроект, він уже зареєстрований у Верховній Раді, й виступаємо за його ухвалення.

У. Т.: Чи коригують іноземні компанії свої стратегії розвитку у зв'язку із тектонічними геополітичними зсувами з епіцентром в Україні, які відбуваються впродовж останнього року-півтора?

– Тут ситуація вельми оптимістична. Багато компаній, які мають можливість зберегти присутність в Україні, залишаються тут працювати. На сьогодні рішень покинути країну через те, що тут є певні валютні та безпекові ризики чи падіння попиту, дуже мало. Та й зазвичай вони прийняті під тиском обставин, пов'язаних із конкретним підприємством чи галуззю.

Водночас міжнародні компанії мають досить великий інтерес до посилення присутності в Україні або виходу на її ринок, але прийняття так званих інвестиційних рішень вони відкладають з огляду на безпекову ситуацію та гостру фазу економічної кризи. Що швидше ми врегулюємо ці питання, то швидше наша країна матиме користь від іноземних капіталовкладень.

У. Т.: Яких реформ потребує іноземний бізнес для того, щоб інвестувати в Україну?

– Тут є дві площини. Перша – навести лад у публічних фінансах. Державі потрібно зрозуміти, на що вона видає гроші, скільки їй щороку їх потрібно для того, щоб мати стабільну податкову базу. Остання не обов'язково повинна бути гіперліберальною, але мусить бути принаймні стабільною. Ця сфера пов'язана з діяльністю усіх підприємств та галузей одночасно. На мою думку, той факт, що теперішня криза публічних фінансів притиснула Україну до стіни, робить фінансову консолідацію пріоритетом для уряду.

Другий вимір – секторальні реформи. Тут можна дуже багато говорити про кожну сферу. Американська торговельна палата намагається пропонувати уряду всебічні програми реформування. Наприклад, маємо план у нафтогазовій галузі, який пропонує чітке бачення змін регуляторного

середовища в ній, які допомогли б нормально розвивати внутрішній ринок видобування нафти й газу. Так само ми розробили досить чіткий план реформування фармацевтичної галузі, що передбачає методи, аналогічні застосованим у Сінгапурі, Ірландії та інших успішних країнах, яким вдалося залучити досить великі прямі інвестиції в зазначений сегмент. В Україні це також цілком реально й, очевидно, буде зроблено. Ми продовжуємо діалог із МОЗ, урядом, парламентом. Це складні галузі, але в них можливо не лише навести лад, а й створити умови, за яких Україна стане цікавим майданчиком для розміщення виробництва, зокрема з найвищою доданою вартістю.

У. Т.: За умов проведення горизонтальних та вертикальних реформ які галузі економіки України мають найвищий потенціал розвитку та залучення іноземних інвестицій?

– Знаєте, українці трошки втратили відчуття справжньої економічної географії країни, розуміння того, що, де і як ми виробляємо. Якщо поглянути на статистику нашого експорту, то з'ясується, що продукцію постачаємо за всіма товарними групами, починаючи з живих тварин і закінчуючи промисловими товарами всіх категорій, за винятком кави, бананів і натурального шовку, у 200 країн світу. Тобто продаємо все і всюди. Це означає, що українська економіка дуже диверсифікована, у ній немає однієї галузі, яка була б локомотивом.

Безумовно, найчастіше зараз згадують сільське господарство, інформаційні технології та енергетику. Це базові галузі. Але коли я їжджу обласними центрами, то бачу, що йдеться і про текстиль, і про високотехнологічне виробництво якихось нішевих продуктів, і про харчові продукти з високою доданою вартістю під унікальними торговими марками, і про всі категорії послуг: не лише аутсорсингові IT-послуги, а й, наприклад, унікальні будівельні технології тощо.

Головне – розуміти, що коли держава створить прийнятні горизонтальні правила, то на багато галузей чекає розквіт. І ще невідомо, яка з них насправді вистрелить через п'ять – сім років. ■

 Повну версію інтерв'ю читайте на сайті www.tyzhden.ua

Чиє століття?

«Чи завершилося американське століття? – так назвав свою останню книжку відомий теоретик міжнародних відносин Джозеф Най. Утім, щоб воно тривало, США варто звернути увагу на одну східноєвропейську країну.

«Історія не повторюється, але римується» – цю фразу часто приписують Марку Твену. Хоча йому й не належить, вона чи не найкраще віддзеркалює американську політику на міжнародній арені. Останнє століття є прикладом, коли роки міжнародного «активізму» США чергувалися із самоізоляцією. Відповіддю на «глобальний ідеалізм» Вудро Вільсона стали два наступні «ізоляціоністські» десятиліття, що сповільнило реакцію США на Гітлера. Активна зовнішньополітична доба Кеннеді та Джонсона спричинилася до орієнтації на внутрішню політику в 1970-х. Вторгнення Буша до Іраку породило президента Обаму й те, що сучасне американське суспільство прагне утримати свою країну від зовнішньополітичних втручань. Після десятиріччя воєн в Іраку та Афганістані опитування Pew Research 2013-го засвідчило: 52% американців вважають, що «США повинні відстоювати власні інтереси на міжнародній арені й дозволити іншим країнам вирішувати свої проблеми самостійно». Вперше за тривалу історію опитувань стосовно зовнішньої політики більше ніж половина американців наголошували, що хочуть «міжнародного спокою».

Опитування збіглися в часі з Революцією гідності в Україні, а ще з тривалою війною в Сирії, яка теж вимагала від американського президента дій на початку тієї самої осені. Дали були російська агресія і російсько-українська війна, яка ще невідомо коли закінчиться. Паралельно світ вра-

жала жорстокість «ІДІЛ» і «Боко харам». Американські конгресмени від обох партій вимагають рішучіших дій від Обами. Утім, той поки що вперто не погоджується або чогось чекає, а історія, здається, повторюється...

У лютому 1941 року на той час видавець журналу Time Генрі Люс написав статтю «Американське століття». Син місіонерів, звісно ж, бачив таку саму роль своєї країни на міжнародній арені. «Звісно, формально ми не перебуваємо у стані війни... Попри це, простий вислів говорить: ми у стані війни. Іронія лише в тому, що Гітлер знає про це, а більшість американців – ні. Продовжувати чи не продовжувати дипломатичні відносини з Німеччиною може і бути, і не бути перевагою. Але той факт, що Посольство Німеччини все ще процвітає у Вашингтоні, добре ілюструє всю силу-силенну обманів та самообманів, у яких ми живемо», – твердив Люс. Звісно, нікому не хотілося нової світової війни у ХХІ столітті, але нерозуміння і недооцінка російської загрози нинішньою американською Адміністрацією лякають.

Перший термін президента Барака Обами збігся в часі з економічною кризою, а ще новий господар Білого дому намагався видатися тим, хто «не робить дурниць». Однією з причин перемоги в партійних виборах над Гілларі Клінтон було те, що він виступав проти війни в Іраку. Часом видавалося, що «Постамериканський світ» Фарида Закарії був його зовнішньополітичною директивою. Обамі хотілося повернути своїй країні «нормальність». Тут і спроба «перезавантаження» відносин із Росією, яка закінчилася нічим, а її хиткий слід і далі проглядається в нерішучості американського президента допомогти одній країні на Сході Європи.

Автор:
**Ольга
Ворожбит**

В Україні довго чекали реакції Обами на події на Майдані. Революція тривала вже два місяці, вже були перші жертви, а президент США вперто забував згадати про одну країну на Сході Європи. І лише у зверненні «Про стан у державі» 28 лютого 2014 року з'явилося речення про підтримку вільного волевиявлення та вибору свого майбутнього в Україні.

«ХХІ століття буде американським століттям, але непередбачувані події можуть зіпсувати такі плани», – пише Най у своїй книжці. Нині, незважаючи на інші не менш

**НИНІ, НЕЗВАЖАЮЧИ
НА ІНШІ НЕ МЕНШ СЕРЙОЗНІ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ
ЗАГРОЗИ, МАЙБУТНЄ
АМЕРИКАНСЬКОГО СТОЛІТТЯ
ЗАЛЕЖИТЬ І ВІД ПОДІЙ
В УКРАЇНІ**

серйозні зовнішньополітичні загрози, майбутнє американського століття залежить і від передбачуваних для багатьох аналітиків подій в Україні. «Наддержави не йдуть на пенсію» – так ще на початку минулого літа закликав до дії свого президента історик та чоловік Вікторії Нуланд Роберт Каган. Утім, поки що Барак Обама, здається, його не чує.

Наразі Білий дім, попри тиск конгресменів та аналітиків, намагається реагувати на все досить стримано. Для Обами та багатьох членів його Адміністрації Росія залишається регіональним лідером, інтереси якого треба поважати. Погрози Путіна застосувати ядерну зброю тут теж, вочевидь, ураховуються. Ну й українцям, які чубляться між собою, замість того щоб гуртом ворога бити, важко довіряти. ■

Олександр Мотиль:

«Україна важлива для США як певна протиріччя Росії»

Спілкувалась
Ольга Ворожбит

Тиждень спілкувався з американським політологом українського походження, професором Раттерського університету Олександром Мотилем про політику Вашингтона стосовно Києва, імідж України та ставлення до її політиків у США.

У. Т.: Із Конгресу до Адміністрації президента Обами надходять серйозні заклики про допомогу Україні, але його політика все одно залишається достатньо нерішучою. З чим це пов'язано?

— Я не хотів би захищати тут Барака Обаму, та, оскільки це президент, який узагалі не мав стосунку до України протягом останніх семи років, тобто й до Майдану та революції, скажу, що фактично він чимало зробив за цей останній рік. Обама погодився на санкції, і це саме він та Америка постійно тиснуть на ЄС, щоб там їх теж посилювали. Взагалі політика США щодо Києва є досить потужною. Якщо взяти до уваги, що він (Барак Обама. — Ред.) Україною взагалі не цікавився, а тепер усе-таки багато займається, то це позитив. Звичайно, негатив у тому, що Київ чекає на постачання зброї, про яке вже доволі позитивно говорять усі: і політики в Сенаті й Палаті представників, і радники на різних рівнях — від найменших аналітиків до найбільших. Тож тиск, який чинять, щоб почати цей процес, неймовірний, але президент чомусь вагається.

Отже, конкретно до вашого запитання: чому? Це може мати різні причини. Одна — перебалансування відносин із Росією на початку президентства Обами. Це була великою мірою його інновація. Бо за часів Буша діалог погіршився, і, звичайно, будь-якій людині, а тим більше президентові,

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

важко покинути один курс та перейти до іншого. Другою причиною може бути те, що США за останні сім-вісім років, особливо за Обами, старалися відійти від Іраку й Афганістану. Це була основна мета. виправдані ці війни були чи ні, але в будь-якому разі вони не увінчалися особливим успіхом. Отже, знову-таки тут є певна суперечність: з одного боку, відступаєш, із другого — тобі

кажуть, що маєш наступати. Це дещо важко. Легше було б Бушеві: йти вперед і в Іраку, і в Афганістані, і в Україні. По-третє, Обамі справедливо закидають, що зовнішньополітичні питання, особливо безпекові, не його спеціалізація. Усе-таки він людина, яка всю свою кар'єру пройшла на місцевому рівні. Більше місцевий політик, тобто не той, хто оперує глобальними категоріями. Хоча й

спроможний мислити ними і вже довів це. Його не раз критикували за те, що він не любить зовнішньої політики: хотів би зосереджуватися на внутрішній, а тут йому постійно заважають.

По-четверте, триває криза в Сирії. Рік тому Обама пригрозив тамтешньому президентові Асаду серйозними наслідками в разі застосування хімічної зброї. Той використав, а їх не було. Отже, Обама попівся в тій ситуації, тому вагається й тут. Мені здається, однак, що, попри всі сумніви й негативи, тиск американського політикуму вже тепер такий сильний і водночас зухвалість Путіна така очевидна (його агресія, імперіалізм, готовність до величезних провокацій не лише проти України, а й проти країн Балтії, Польщі, Білорусі), що Обама опинився в такій собі безвиході. Йому вже ніде маневрувати, і раніше чи пізніше, гадаю, він погодиться. Нині вже дають нелетальну зброю. І це важливий крок. Окрім того, відновляться тренування українських військових американськими. Тобто готується ґрунт. США від цього не відмовилися. Отже, Обама поступово йде в тому напрямку, і єдиний логічний крок, який залишається йому зробити, – це почати постачання зброї.

У. Т.: Чи з'явилася за останній рік в Адміністрації Обами українська політика?

– Майже. Україна як така, коли брати до уваги величину, геополітичну важливість, особливого значення для Америки не має, не відіграє якоїсь виняткової ролі: економічної, політичної. Звичайно, якби вона стала міцною, ситуація змінилася б. Але Україна важлива для Сполучених Штатів та Європи (і передусім для США) стратегічно. Оскільки Росія стала стратегічною проблемою, чи принаймні викликом, Україна раптом набула ваги. Це, до речі, зв'язок, який можна спостерігати останні 25 років. Коли зберігалися нормальні відносини Вашингтон – Москва, у США було радше байдуже ставлення до України. Існувало якесь фінансування громадянського суспільства, але надто нею не цікавилися. А коли загострювалося протистояння з РФ, тоді зростало зацікавлення Києвом. Тож Україна важлива для США як певна протидія Росії, як

буферна зона. РФ проблемна – відповідно Україна важливіша. Оскільки за останній рік Москва не тільки стала проблемною, а й порушила всі угоди, готова підірвати всю післявоєнну архітектуру безпеки та розпочати війну, то ставлення американців до неї, а водночас і до України змінюється. Гадаю, що Київ залишиться важливим і, таким чином, діятиме свого роду українська політика, яка буде тією чи тією мірою незалежною від російської настільки довго, наскільки Росія – проблемною. Звичайно, краще було б, якби РФ стала нормальною, але буде чи це буде так скоро.

У. Т.: Наскільки боязнь ядерного нападу впливає на політику Адміністрації Обами? Чи, гадаєте, Володимир Путін блефує?

– По-перше, мені здається, що Путін блефує. Від часу, коли американці кинули дві бомби на Хіросіму й Нагасакі – не було таких випадків, хоча траплялися всілякі можливості. Різні «бандитські» країни мають цю зброю, і їхні лідери нею погрожували, але ніхто не застосовував. Тому, мені здається, Путін просто хоче показати, наскільки він сильний, наскільки потужною є Росія, що росіяни нічого не бояться. По-друге, сам факт таких його заяв (навіть коли подумати, що він не використовуватиме ядерної зброї) підтверджує підозру: це людина не зовсім раціональна, яка може зважитися на будь-які кроки. А це, звичайно, лякає, бо європейці й американці, попри всі свої вади, відносно раціональні.

У. Т.: Чи достатньо правильно Україна презентує себе у США? Наскільки серйозніше сприймають її політиків?

– Тут є кілька аспектів. Ставлення до неї радикально змінилося. Візьміть до уваги, що від 2008-го до 2013-го тривала так звана втома від України, тобто ані політики, ані аналітики, ані публіка нею не цікавилися. Знаю це із власного досвіду. Тоді написати статтю про Україну було легко, але щоб її прийняв якийсь серйозний журнал – надто складно. Тепер навпаки. Тоді було трактування України як бандитської, корумпованої, ні на що не здатної, а Майдан багато змінив. Звичайно, зберігається такий собі скепти-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Олександр Мотиль – американський політолог українського походження, літератор і художник; дослідник імперіалізму й націоналізму. Народився 1953 року в Нью-Йорку, вивчав історію, живопис та політологію у Колумбійському університеті. Нині професор політології в Ратгерському університеті (США). Автор книжок: «Підсумки імперії: занепад, розпад і відродження» (2001), «Революції, нації, імперії: концептуальні обмеження та теоретичні можливості» (1999), «Дилеми незалежності: Україна після тоталітаризму» (1993).

цизм. Вона ще корумпована, чи не залишиться такою, чи будуть реформи? Принаймні ставлять знак питання. Українці довели, що готові боротися за свою країну, це дуже позитивне. Виявляється, є дух патріотизму, він об'єднує україномовних і російськомовних, етнічних українців, росіян, євреїв та ін. Тож загальний імідж України досить радикально змінився на краще. Звісно, є поодинокі голоси тут і там, ліві чи дуже праві, які це заперечують. Приблизно як і в Європі, але мейнстрім ставиться добре. Що ж до самих політиків, то імідж також змінився, ставлення до пізнього Ющенка було дуже негативне, до Януковича – ще гірше, а от до Яценюка й Порошенка воно відносно позитивне. Певна річ, зостаються запитання, чи це справді реформатори, але принаймні досі вони нічого поганого не вчинили.

У. Т.: Чи достатньо робить Україна?

– Не зовсім. Її дипломати і в Європі, й у США могли б діяти активніше. І це досить елементарні речі. Щотижня мати неформальну зустріч із журналістами. Щомісяця – велику пресконференцію. І якби це робилось і в Тель-Авіві, і в Нью-Йорку, і в Чикаго, і в Парижі, і в Брюсселі, то мало б величезний вплив на журналістів, на аналітиків. Це нагода також впливати на дискурс. Україна, окрім іншого, могла б значно більше використовувати потенціал діаспори, і не лише в сенсі того, щоб остання надавала кошти на медикаменти (це й так робиться). У діаспорі дуже багато

ОСКІЛЬКИ РОСІЯ СТАЛА СТРАТЕГІЧНОЮ ПРОБЛЕМОЮ, ЧИ ПРИНАЙМНІ ВИКЛИКОМ, УКРАЇНА РАПТОМ НАБУЛА ВАГИ ДЛЯ США

людей на поважних посадах, що готові допомагати, і вони шукають таких можливостей. Це людський ресурс, так званий human capital, і Київ міг би його використати різними способами, включити в роботу посольств, консульств або ж створити тісніші зв'язки між ЗМІ в Україні та людьми тут. Це все теж покращувало б політику, імідж, дискурс, який тут панує щодо України. ■

Нове стратегічне стримування

За підтримки США Україна здатна стати наріжним каменем нової регіональної системи стримування

23 березня Палата представників Конгресу США абсолютною більшістю в 348 проти 48 голосів ухвалила резолюцію із закликом до президента Барака Обами негайно надати Україні зброю. Коментуючи рішення, голова Комітету із закордонних справ Ед Ройс зазначив, що зробити це слід «доки не стало запізно», а спікер Палати представників Джон Бейнер наголосив, що «без дій Адміністрації відповіді на російську агресію не буде».

Значення резолюції переоцінити важко, бо вона показала: хоч на це й потрібно багато часу, в американському політикумі таки формується консенсус щодо необхідності дієвішої підтримки України в захисті від російської агресії. Однак важливо, щоб після цього першого доленосного кроку процес переоцінки ролі нашої держави у регіоні пішов далі. Відтак після президентських виборів, які мають відбутися наприкінці наступного року, могло б ітися про підтримку України як ключової ланки нової регіональної підсистеми стримування російської експансії.

ОБТЯЖЛИВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Здавалося б, своїми агресивними діями Путін перезапустив механізми трансатлантичної солідарності. The New York Times нещодавно навіть опублікувала статтю, в якій відверто зазначено, що агресія Росії в Україні – пряма вигода для Вашингтона: союзники по НАТО визнають важливість зміцнення своєї обороноздатності, держави Європи згуртувалися. Тож, мовляв, не варто заважати ворогові. Однак не можна не помітити, що насправді ситуація в ЄС та Альянсі складніша.

З одного боку, виділилася група країн, яка, усвідомлюючи загрози від Росії, справді стала потребувати більше підтримки США й серйозніше трактувати

Автор:
Олександр
Крамар

21 березня американські військові розпочали марш Dragon Ride, який охопив країни Балтії, Польщу та Чехію

свою оборону та діяльність НАТО. Однак із другого – дедалі очевиднішим є виокремлення кола європейських держав, які вважають, ніби російська загроза ефемерна й далека, а зусилля, спрямовані на її стримування, для них невинувдані й надто обтяжливі.

Голова Європейської ради Дональд Туск після саміту ЄС у Брюсселі 19 березня заявив, що «стає дедалі складніше вибудувати єдину європейську позицію в

питанні суворих заходів, до котрих, як доводиться визнати сьогодні, зараховують навіть самі збереження санкцій». За даними джерел європейських ЗМІ, щонайменше половина країн Союзу були готові пом'якшити обмеження проти Росії, серед них Іспанія, Італія, Австрія, Угорщина, Словаччина, Кіпр та Греція. Досить пасивною є позиція одного зі стовпів ЄС – Франції.

На цьому тлі в західних ЗМІ почали з'являтися зловісні публі-

кації із сумнівами щодо того, чи ст. 5 Статуту Альянсу про спільну оборону зобов'язує всі країни-учасниці захищати жертву агресії, чи лише допускає таку можливість. Виходило, що члени НАТО не конче мусять, наприклад, обороняти Балтію чи Польщу в разі російської агресії. Тим більше, що застосовувану нині Путіним гібридну війну важко ідентифікувати як «збройний напад».

Занепокоєння із цього приводу помітне в країнах-лімітрофах, яким загрожує Росія. Наприклад, під час нещодавнього виступу в Брюсселі президент Польщі Броніслав Коморовський зазначив, що НАТО переживає нині період випробування на міцність своїх обіцянок, даних під час вересневого саміту в Уельсі, щодо підвищення рівня готовності й мобільності, зокрема й обіцянки створити сили швидкого реагу-

вання, щоб протистояти російській загрозі. За словами Коморовського, східні члени НАТО вже «довго і з тривогою чекають, коли ці рішення будуть приведені у виконання [...]». Мова про авторитет Альянсу».

Але, на жаль, навіть ті центральноевропейські лідери, які усвідомлюють загрозу для своїх країн у разі падіння України під

зобов'язань щодо спільної оборони від зовнішньої агресії із тими партнерами, котрі так само відчують наявну чи майбутню загрозу від Росії. Причому незалежно від того, є ці потенційні партнери членами НАТО чи ні.

ЖИТТЯ НА МЕЖІ

Попри всю малоімовірність створення армії ЄС, сама ця ідея відразу викликала досить різку реакцію в Росії, де наголосили на її провокативності й укотре пригрозили ядерним ударом у відповідь. Консолідація зусиль імовірних жертв російської експансії різко збільшує її ціну і знижує шанси на успіх, адже сучасна РФ здатна перемагати своїх жертв лише через їхню нездатність до дієвого об'єднання сил і приречена в разі, коли воно таки відбудеться.

Прагнення об'єднати зусилля перед російською загрозою вже помітні на Півночі Європи. Так, у листопаді 2014 року на зустрічі міністрів оборони Великої Британії, Данії, Норвегії, Швеції, Фінляндії, Естонії, Латвії та Литви було прийнято рішення про співпрацю в контексті посилення безпеки від Росії. Зокрема, згідно з результатами проведених переговорів країни мають удосконалити обмін даними розвідки й активізувати транскордонні навчання своїх ВПС.

Наразі ключову роль у цій взаємодії відіграє Велика Британія як найбільша військова потуга у групі. Однак зростає увага до питань оборони регіону і з боку Швеції, колишнього місцевого гегемона. Зокрема, тамтешнє Міноборони готується до збільшення армії і створення додаткового механізованого батальйону, розміщення військової заголки на демілітаризованому в 2005 році стратегічному острові Готланд. Крім того, королівство посилює двосторонню військову взаємодію з Норвегією, Фінляндією, а віднедавна і з Данією. Скажімо, Стокгольм і Гельсінкі мають намір створити спільну військово-морську тактичну групу. Досягнуті в березні 2015 року домовленості з Копенгагеном передбачають спільне використання двома країнами ВМС та ВПС одна одної, а також повітряних та морських баз. Хоч наразі ці домовленості, на жаль, усе ще далекі від дієвого оборонного союзу із зобов'язаннями військової дороги на ви-

ПРАГНЕННЯ ОБ'ЄДНАТИ ЗУСИЛЛЯ ПЕРЕД РОСІЙСЬКОЮ ЗАГРОЗОЮ ВЖЕ ПОМІТНІ НА ПІВНОЧІ ЄВРОПИ

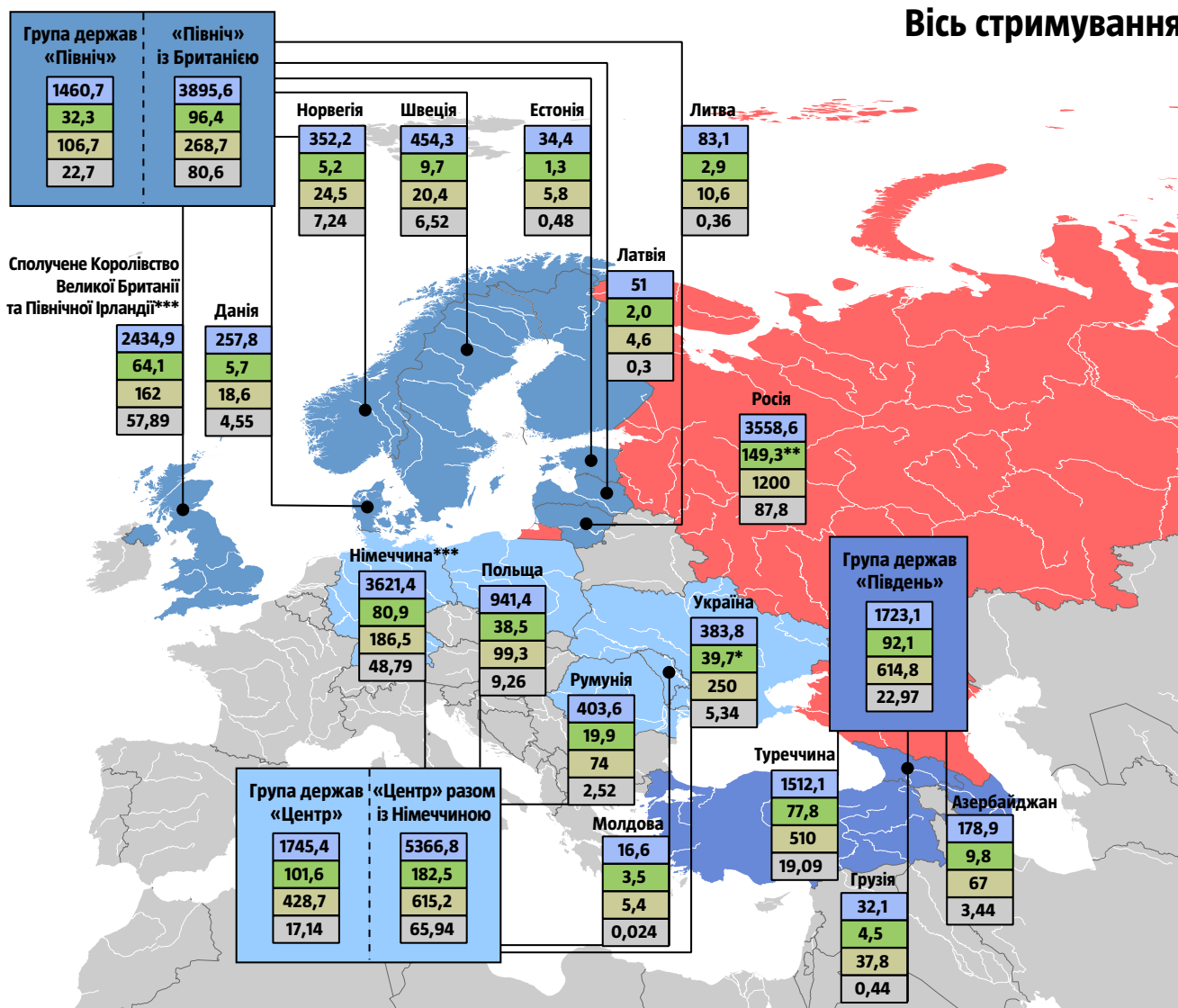
російським натиском, схильні розглядати нашу державу лише як буфер та гальмівну доріжку для російської агресії, а не союзника в її стримуванні. Так, прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан нещодавно визнав: «...дестабілізація України вступає в різку суперечність з угорськими інтересами. Між Угорщиною і Росією повинна бути Україна», оскільки «ми не хочемо мати спільний кордон із Росією». Однак на ділі його позиція відома: пом'якшення санкцій проти Москви. Навіть экс-міністр закордонних справ, а нині спікер польського Сейму Радослав Сікорський, відомий лобіюванням Києва на Заході, визнав, що прагне лише «щоб Україна успішно захищала себе у війні з Росією, або принаймні дорого продала власну шкуру».

Такий підхід до України міг би бути прийнятий за «прагматичний захист власних інтересів» цих країн (зрештою, українці у 2008 році так само лише «співчували й підтримували», але вони зовсім не воювали б через Грузію з Росією). Проте він є згубним для безпеки всіх держав, розміщених на шляху експансії РФ, адже дасть змогу Путіну й надалі по черзі реалізовувати свої плани замість нашої боротьби на скординовані дії держав, яким російський експансіонізм несе загрозу.

Держави-лімітрофи, звісно, можуть покладатися на виконання статутних зобов'язань союзниками, які вважають їх обтяжливими та непотрібними, а отже, навіть коли й виконуватимуть їх, то більше про людське око. Але на-дійнішим було б формування вже зараз нової системи союзницьких

ФОТО: AP

- ВВП за ПКС, \$ млрд, за даними МВФ, 2014 рік
- Чисельність населення, млн осіб, 2015 рік
- Чисельність збройних сил, тис. осіб, за даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS), 2012–2014 роки
- Витрати на оборону, \$ млрд, за даними SIPRI, 2013 рік

*Оцінка. На підконтрольних центральній владі територіях, з урахуванням тимчасових переселенців

**Оцінка. З урахуванням фактично окупованих українських територій (АРК, Севастополь, частина Донецької і Луганської областей)

*** Держави, які не належать до Балто-Чорноморського регіону, але заради своєї безпеки могли б узяти більш чи менш активну участь у його захисті від російської експансії

падок зовнішньої агресії, однак можуть стати доброю передумовою для цього.

Помітним є пошук нових форм військово-політичної взаємодії і між Польщею та Румунією. Так, на початку березня їхні президенти Броніслав Коморовський та Клаус Йоганніс підписали спільну декларацію, зокрема, взявши на себе відповідальність за сприяння євроатлантичним відносинам та європейській інтеграції країн Східного партнерства, що уклали Угоди про асоціацію з ЄС. Мова насамперед про Молдову та

Україну. Взаємодія цих чотирьох держав, також могла б перерости в більш формалізовану оборонну ініціативу. З огляду на свої значні інтереси в регіоні їм у перспективі могла б надавати підтримку Німеччина, як це робить Британія в групі північних країн.

Складніша ситуація з південним флангом. Анкара останнім часом намагалася загарувати з Москвою, прагнучи збільшити власну вагу в очах Заходу й особливо ЄС, а також через невдоволення тиском європейської сторони щодо необхідності демокра-

тизації авторитарної Туреччини. Втім, із часом загрози цій країні та її кавказькому союзникові Азербайджану від Росії лише зростатимуть.

Кремль і надалі підтримує Вірменію, намагається укріпитися в Сирії, традиційно робить ставку на Сербію в Балканському регіоні й віднедавна силкується втрутитися в ситуацію у Боснії і Герцеговині, аби створити із Республіки Сербської ще одного свого сателіта. Нарешті останнім часом Анкара не може не турбуватися із приводу нарощування військово-політичної співпраці Росії із Гре-

цією: 19 березня, коли Рада ЄС ухвалювала рішення щодо продовження санкцій проти РФ, заступник міністра оборони Греції Костас Ісіхос провів у Москві переговори зі своїм російським колегою Анатолієм Антоновим. Окрім того, Росія активно працює над поглибленням співпраці з іншим опонентом Туреччини в регіоні – Кіпром.

У цих умовах тісніша військово-політична співпраця між Туреччиною, Азербайджаном та Грузією могла б стати реальністю й дієвим інструментом стримування російської експансії на Кавказі, Балканах і у Східному Середземномор'ї.

В умовах переконаності більшості країн «старої» Європи у відсутності реальної загрози їм від Москви критично важливо об'єднати зусилля бодай тих держав Балто-Чорноморського регіону, які відчувають дійсну чи потенційну загрозу. Цей процес, можливо, згодом відбувся б і сам собою. Втім, немає певності, що на це вистачить часу, а отже, усвідомлення необхідної консолідації може прийти й запізно.

Держави регіону, особливо ті, що є членами НАТО або принаймні ЄС, усе ще покладаються на дієвість наявних механізмів безпеки в межах цих організацій, оглядаються на США. Тож, аби пришвидчити процес і надати йому більшої ефективності, Вашингтону варто було б відіграти роль провайдера консолідації в межах кожної групи країн («Північ», «Центр» та «Південь») і, що найважливіше, гарантувати їм свою підтримку в разі ядерного шантажу чи навіть обмежених ударів Росії. Названі три групи держав-лімітрофів цілком здатні, доклавши відповідних зусиль, створити достатню потужність звичайних військ для протидії російській експансії.

Як видно з інфографіки, економічний потенціал (ВВП за ПКС) груп держав «Північ» (без Великої Британії) та «Центр» (без Німеччини) лише на 10% менший від російського, а з урахуванням «Півдня» в 1,4 раза більший. Із німецьким та британським вони у 3,1 раза перевищують російський. Без групи «Південь» – у 2,6, а без неї та Німеччини – у 1,6 раза. За кількістю населення всі три групи (але без Німеччини та Британії) мають пе-

ревагу перед Росією в 1,5 раза, без «Півдня» поступаються їй менш ніж на 10%. Водночас якщо рахувати разом із Британією та Німеччиною, то сукупний демографічний ресурс «Півночі» й «Центру» переважає російський у 1,9, а разом із «Півднем» – у 2,5 раза.

За чисельністю діючих збройних сил сукупний потенціал усіх трьох груп на чверть більший, ніж у РФ. Без урахування Німеччини – майже на 10%, а без Британії – приблизно аналогічний російському. Найбільше утрювання наразі мають держави «Півдня» (615 тис.), на другому місці – «Центр» (429 тис. або 615 тис. разом із Німеччиною). Натомість у держав «Півночі» війська нині найменші (107 тис. та 269 тис. разом зі Сполученим Королівством).

Те, що за чисельністю діючих збройних сил та показниками витрат на оборону всі три групи держав-лімітрофів не мають суттєвої переваги над Росією, а за стратегічними наступальними озброєннями чи системами ППО різко програють їй, свідчить про недостатність для нинішніх неспокійних умов рівень мілітаризації країн межевої зони. Але водночас держави регіону вже зараз мають достатній сукупний економічний та демографічний потенціал, щоб досить швидко наростити потужність звичайних озброєнь до рівня, достатнього для стримування російської експансії за обмеженої підтримки США, Великої Британії та, можливо, Німеччини. Понад те, після одностороннього виходу Росії з договору, який обмежує звичайні озброєння в Європі, для цього більше немає жодних формальних перешкод. Лише в питанні захисту від російських ядерних погроз потрібна буде «парасолька» Сполучених Штатів та Британії в межах розвитку системи ПРО.

Тим часом у Росії фактично немає союзників, потенціал яких вона могла б задіяти в разі зіткнення із західними сусідами. Максимум, на який може розраховувати Москва, – це Вірменія та, менш імовірно, Білорусь. Ці дві країни, а також маріонетки на кшталт Придністров'я, Абхазії чи Південної Осетії не здатні суттєво посилити власне російський потенціал. Тож фактично Кремлю доведеться покладатися лише на себе. ■

Гуманітарна допомога:

\$104 млн – загальна сума міжнародної гуманітарної допомоги Україні у 2014 році.

- **\$16,9 млн** – допомога США, другий після ЄС надавач гуманітарної допомоги Україні.

\$15 млн протягом 2014-го і **\$3 млн** протягом 2015-го – цільова допомога внутрішнім переселенцям із Донбасу.

Військова допомога:

\$118 млн – допомога Україні протягом 2014-го – січня 2015-го

- бронежилети;
- шоломи;
- прилади нічного бачення та тепловізори;
- важке інженерне обладнання;
- роботизовані механізми для знешкодження боєприпасів;
- генератори малої потужності;
- системи відеоспостереження;
- нові радіостанції;
- сухпайки;
- військова уніформа;
- аптечки;
- засоби надання першої невідкладної медичної допомоги;
- патрульні катери;
- протимінометні радарні установки;
- тренінги;
- **\$19 млн** – обладнання та тренінги для української Нацгвардії.

\$75 млн буде надано ЗСУ 2015 року

- легкі дрони Raven;
- радіостанції;
- протимінометні радарні установки;
- 30 важких озброєних армійських машин HMMWV;
- 200 звичайних армійських машин;
- близько 300 військових радників для тренування ЗСУ протягом березня – жовтня.

Загальна фінансова допомога:

\$1,32 млрд – кредитні гарантії* та допомога уряду США Україні 2014 року (з них \$50 млн технічної допомоги).

\$17,5 млрд – розмір кредиту МВФ** (2015–2019 роки).

\$10 млрд – сума, яку Україна планує отримати від МВФ протягом 2015 року.

\$2 млрд – кредитні гарантії США Україні 2015 року.

\$20 млн – допомога уряду США для імплементації реформ в Україні.

*Кредитні гарантії – гарантування сторонньою країною сплати Україною частини її міжнародних кредитних зобов'язань за єврооблігаціями

**США є найбільшим членом МВФ із квотою \$65 млрд. Ендавмент США до статутного фонду МВФ, коштів, що перебувають у нього на балансі, становить 16% усієї суми. Тому США є країною з найбільшим лобістським потенціалом і фактичним правом вето серед усіх країн – членів МВФ

За даними The Bleyzer Foundation, IMF, USAID, Global Humanitarian Assistance, USA Department of Defence, Whitehouse.gov

Дрейф Вашингтона

У чому причини бездіяльності американців

Попри численні заклики надати допомогу Україні й тиск у цьому питанні, станом на березень 2015 року Адміністрація Барака Обами надалі відмовляється відправляти Києву летальну зброю для оборони від російської агресії. Тільки 20 березня Білий дім нарешті вирішив надіслати інструкторів для навчання частин, щоправда, не армії, а Національної гвардії. Його представники публічно пояснюють причини такої політики, але в цій статті ми спробуємо проаналізувати, що ж стоїть за офіційними заявами.

Аргументи, залежно від спікера, бувають такі: Україна не є членом НАТО, тож ані США, ані Альянс не зобов'язані її захищати чи озброювати. Будапештський меморандум 1994 року не передбачає гарантій для Києва: у ньому є лише запевнення, яких можна дотримуватись, а можна й ні. Інші противляться наданню Україні фінансової допомоги, бо вважають, що гроші розкрадуть через усюдисущу корупцію, щоправда, останнім часом такий аргумент не звучить. Стосовно воєнного аспекту мотив такий: або в українській армії та її командуванні повно шпигунів РФ, або українці не знатимуть, як працювати з обладнанням, яке може надійти в межах допомоги. Про російське проникнення добре відомо. Що ж до другого аргументу, то афганські моджахеди, наприклад, були більш технологічно відсталими, ніж українці, але навчилися користуватися комплексами Stinger достатньо добре, щоб витурити зі своєї країни радянські війська. Тож цей аргумент приховує глибші підстави для ненадання допомоги Києву.

Автор:
Стівен Бленк,
старший
науковий
співробітник
Американської
ради з
питань
зовнішньої
політики

ТРИ СТОВПИ НЕРІШУЧОСТІ

По суті, стримане реагування Вашингтона на агресію має такі пояснення. По-перше, в американському політикумі наголошують на важливості єдності союзників. Саме тому США воліють бути найповільнішим судном у конвої. Наші європейські партнери, вочевидь і цілком зрозуміло, бояться ескалації, адже ані морально, ані матеріально жодна європейська країна не готова визнати масштаби російської загрози й жертв, необхідних для протидії. Торік, попри війну в Україні, чимало урядів Європи зменшили витрати на оборону. Понад те, практично жодна європейська держава, а заодно й Вашингтон переконані не лише в тому, що вони не зобов'язані захищати Україну, а й у тому, що забезпечення її зброєю тільки погіршить ситуацію. І тут можна говорити про «ескалаційне домінування» Росії.

**УХИЛЯЮЧИСЬ,
ПОПРИ НАШІ ОБІЦЯНКИ,
ВІД ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ТА ЦЬОГО ПОРЯДКУ,
МИ СПРИЯЄМО
ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КРИЗІ
Й ПОГЛИБЛЮЄМО ЇЇ**

По-друге, для РФ та Путіна Україна має життєво важливе значення, чого не скажеш про Європу й Америку. Остання значно більше переймається загрозою від «Ісламської держави» та Ірану. Крім того, дехто в Білому домі й Вашингтоні досі сподівається відновити переговори про контроль над озброєннями, в

яких Росія була б незамінним партнером.

Оскільки ці загрози нібито серйозніші, а Україна не така критично важлива, зараз і в майбутньому нам знадобиться допомога Росії. Люди, котрі мислять такими аргументами, наголошують, що позаяк нічого кращого за санкції вони зробити не можуть, то озброєння Києву відправляти не варто, адже це спровокує Путіна на таку ескалацію, з якою їм не впоратися. Або, в гіршому разі, це напруження може вилитись у велику, навіть ядерну війну в Європі. Тут вони говорять про асиметричні амбіції: мовляв, Росії Україна потрібна більше. А коли точніше, бояться Путіна більше, ніж він нас. Водночас чимало високопосадовців вважає, що РФ безповоротно загрожує. Тож українцям треба навчитися існувати з нею, спостерігаючи за її поступовим послабленням, як німці колись прожили 28 років із муром, адже будь-яка альтернатива гірша.

ФОТО: AP

НЕРОЗУМІННЯ ТРИВАЄ

Насправді ці аргументи свідчать про стратегічну неграмотність та некомпетентність як Адміністрації Обами, так і європейців і, що гірше, про страх та брак волі до протидії стратегічним реаліям. Поза сумнівом, Україна має життєво важливе значення для Путіна, який вирішив, що від неї залежить майбутнє його та Росії. Але західні уряди не усвідомлюють, що вона так само важлива для їхньої та загальноєвропейської безпеки, якщо не для всього світового порядку. Кремлівський лідер хоче не просто поставити хрест на будь-якій можливості існування суверенної Української держави, а й знищити весь порядок, створений у 1989–1991 роках, і його речники та апологети дедалі більш відкрито про це говорять. Ухилиючись, попри наші обіцянки, від захисту України та цього порядку, ми сприяємо європейській кризі й поглиблюємо її.

Такі аргументи нагадують слова Черчилля про боязких європейських лідерів, які намагалися задобрити Гітлера й Муссоліні в надії, що «коли достатньо нагодують крокодила, та він з'їсть їх останніми». Вони відмовляються визнавати загрозу з боку Росії, сподіваючись, вочевидь марно, що від Путіна можна відкупитись і знайти лазівку, яка дасть йому змогу гідно вийти із ситуації, а нам усім повернутися до business as usual. Такий підхід свідчить не лише про страх перед Росією і готовність пожертвувати будь-чим, аби тільки захистити власну свободу та безпеку, а й про нерозуміння того, що, навіть коли Путін зупиняється, аби передихнути, він усе одно піде далі. Мінськ-2 зривається вже, бо Росія щодня порушує угоду.

Так само недоречним є аргумент про ескалаційне домінування Росії. Деякі політики звертаються до концепції дії – протидії Роберта Мак-Намари,

В політикумі США наголошують на важливості єдності союзників. А європейські партнери бояться ескалації, адже ані морально, ані матеріально жодна європейська країна не готова визнати масштаби російської загрози й жертв, необхідних для протидії

не усвідомлюючи, що її неефективність доведено ще 30 років тому. Не зважають вони й на ознаки того, що російська армія, можливо, переживає кульмінаційний період. Великі втрати (зокрема, за даними НАТО) змушують Москву формувати підрозділи з жителів Далекого Сходу, випускати в'язнів із тюрем, обіцяючи їм свободу та гроші. Крім того, РФ витрачає масу боєприпасів, тоді як її економіка занепадає і витрати на оборону стають дедалі обтяжливішими. Тим часом НАТО, найпотужніший військовий альянс у світі, не робить майже або й зовсім нічого. Ніхто не обмірковує стратегічних планів не лише щодо відправки озброєнь до України, а й щодо поєднання зброї, військових навчань, масштабної економічної допомоги для просування реформ, експорту енергоресурсів для послаблення економіки РФ та її позицій у Європі, а також щодо масштабної інформаційної кампанії для нейтралізації домінування Кремля в медіа-сфері. Ці лідери відмовляються й не можуть зрозуміти, що стратегічна відповідь Москві (відібрати ініціативу в неї і змусити Путіна перейматися перспективою ескалації з нашого боку, а не самим хвилюватися через ескалацію з його подачі) цілком реальна для нас. Натомість Вашингтон і європейські столиці завмерли в переляку, самозаспокоюванні й небажанні сприймати Росію та її загрози серйозно.

Росіяни кажуть, що в страху великі очі. Це слушно, мабуть, лише тоді, коли потенційна жертва короткозора й боязлива. Москва уже готується до нового наступу, щоб захопити ще більше українських земель, а ми можемо запропонувати у відповідь хіба що демагогію та дедалі більше сигналів браку єдності й лідерства у ЄС. Можемо називати наше дотеперішнє реагування на події політикою, але точніше було б сказати, що це боягузлива й ганебна відмова від політики та стратегії. Й обходитиметься вона щораз дорожче, обернувшись неминучою масштабною кризою, яка радше рано, ніж пізно, вдарить не лише по Україні, а й по Європі, а може, й по США. ■

Джон Гербст:

«Адміністрація не розуміє, що амбіції Путіна не обмежуються Україною»

Спілкувалась
Анна Корбут

У лютому багато галасу в Сполучених Штатах, а потім і в Європі наробив спільний звіт трьох провідних американських аналітичних центрів під назвою «Зберегти незалежність України, протистояти агресії Росії: що слід робити США і НАТО». Його автори

— група експертів та дипломатів, зокрема колишніх американських послів у Києві, — закликали уряди США і членів Альянсу почати називати дії Росії в Україні своїми іменами: війною та окупацією, а не конфліктом за участю маріонеток РФ, сприймати це як ключову загрозу європейському

миру і світовому порядку, а також надати Україні окрім іншої допомоги зброю. Одним із творців звіту був Джон Гербст. Сьогодні **Тиждень** говорить із ним про фактори, що зумовлюють зовнішню політику США, і про те, чому Володимира Путіна необхідно зупинити в Україні.

У. Т.: У чому ви бачите причини настільки обережної політики президента Обами щодо України та Росії в нинішній кризі?

— Це, схоже, пояснюється відсутністю чіткого стратегічного розуміння проблеми та неусвідомленням серйозності кризи. Тому наша політика недостатньо комплексна й потужна. За останні кілька місяців вона покращилась, але все-таки недостатньо. Адміністрація не розуміє, що амбіції Володимира Путіна не обмежуються Україною. Він може створити загрозу балтійським союзникам НАТО. Саме тому необхідно розбиратися з ним в Україні. Хоча проблема неповного розуміння є не тільки у США, а і в Європі.

Ще рік тому зовсім небагато людей розуміли, що відбувається криза кремлівського ревізйонізму. Тепер, мені здається, багато високопосадовців у Адміністрації, а ще більше в Конгресі усвідомлюють це.

У. Т.: До того як почалася російська агресія проти України, багато хто вважав, що зовнішня політика Адміністрації Обами схиляється більше до Азії, залишаючи поза увагою Європу. Наскільки це відповідає дійсності? І чи змінилася ситуація з появою нового безпекового виклику в Європі?

— Можу зрозуміти, чому Адміністрація Обами прагнула більше часу присвячувати Азії. Це зумовлено неймовірним економічним зростанням регіону за останні 25 років. Китайська економіка тепер друга у світі; японська та південнокорейська теж величезні. Азія стала важливою частиною світової економіки.

Проблема не у тому, що Білий дім зосереджувався на Азії (хоча через останні обставини вже менше). Проблема в тому, що оцінка Білим домом ситуації в Європі не формується відповідно до стратегічного розуміння — про його брак я вже казав.

У. Т.: Схоже, основним інструментом тиску Заходу на Росію залишатимуться санкції. Але деякі країни ЄС не хочуть їх продовжувати. Чи є у США якісь інструменти впливу, аби ті змінили свою позицію, чи це в компетенції виключно Ангели Меркель?

— Узагалі-то Америка проявила лідерство у питанні санкцій. Президент Обама задав напрямок руху в цьому аспекті й для Сполучених Штатів, і для Заходу загалом. Він та його Адміністрація присвятили багато часу тому, щоб заохотити європейців стати на жорсткіші позиції щодо обмежень супроти Росії. Попри це, канцлер Меркель — єдиний державник за межами США, що активно бере участь у врегулюванні кризи. Мені здається, вона зрозуміла, наскільки важливо зберігати санкції як інструмент спонукання Москви до адекватної політики.

Загалом Америка і ЄС, схоже, тісно співпрацюють у цьому плані: їхні цілі не розбігаються. Щоправда, США активніше наполягали на санкціях за російську агресію проти України. Водночас ми завжди розуміли, що Європі економічно вони обходяться дорожче, ніж Сполученим Штатам.

У. Т.: Якщо санкції вплинуть на російську економіку так, як планується, чи є на Заході певне стратегічне уявлення про те, якою буде постсанкційна Росія, і про ризики, котрі вона може в собі нести?

— Американська Адміністрація запровадила санкції, аби змусити Путіна припинити агресію. Потенційний ефект — вони можуть стати настільки болісними для його країни, що він як її лідер зрозуміє: треба зупинити втручання, вторгнення до України. Гадаю, така перспектива можлива, хоча й не гарантована.

На мою думку, санкції були важливими, навіть якщо вони й не переконують Путіна зупинити агресію. Оскільки амбіції кремлівського очільника виходять за межі України, його необхідно послабити настільки, щоб у нього стало менше ресурсів для продовження агресії — в Україні чи будь-де.

У. Т.: Тим часом Росія активно милітаризує Крим. Наскільки серйозно це розглядають як нову загрозу в Чорноморському регіоні?

— Гадаю, американське військове та державне керівництво розуміє, що Путін завозить на півострів нові системи озброєнь. Ми за цим спостерігаємо. Однак не думаю, що та зброя дає Кремлю нову стратегічну перевагу.

Тим часом за останні тижні в Чорному морі побувало чимало військових суден країн НАТО. Це ознака того, що Захід розуміє: проблема агресії Кремля в Криму і на Донбасі тільки зростатиме.

У. Т.: Від цієї активності Альянсу мало користі Україні. Його ключові союзники, особливо європейські, не виявляли бажання бачити її у своєму колі навіть після російської агресії в Грузії. Що необхідно було б зробити Києву, аби потрапити під «парасольку» НАТО, то це провести внутрішні реформи і продемонструвати бажання приєднатися? Чи такий варіант можливий виключно після ослаблення Росії до того рівня, коли вона не зможе більше агресивно втручатися в зовнішню політику сусідів?

— Не думаю, що перспектива членства у НАТО для України ближча сьогодні, ніж рік тому. Основні європейські партнери Альянсу не демонструють бажання приймати туди Київ іще від моменту Бухарестського саміту 2008 року. І сьогодні настрої цей залишається незмінним.

Однак, відколи почалася російська агресія, сильно змінилися настрої в самій Україні. Більшість її громадян тепер виступає за приєднання до НАТО. Це мало б змусити Альянс скласти дорожню карту для держави з перспективою членства. Однак не думаю, що й це реально, принаймні у найближчому майбутньому. Зараз Україні важливіше протистояти російській агресії, стабілізувати нинішнє перемир'я й оперативне та комплексно запроваджувати реформи на території, повністю підконтрольній Києву.

БІОГРАФІЧНА НОТА

Джон Герbst — посол США в Україні (2003–2006), директор Євразійського центру Діну Патріцію Atlantic Council. Протягом 31 року обіймав різні посади на дипломатичній службі Держдепартаменту США. Дописує в New York Times, The Washington Post, The Atlantic, The National Interest та Foreign Affairs

У. Т.: До експансії РФ багато ключових західних гравців фактично дивилися на Україну крізь пальці, сприймаючи її як частину регіону, де домінує Росія. Відповідно увагу здебільшого теж зосереджували на РФ. Чи може тепер Київ стати суб'єктом регіональної політики, з яким більше рахуватимуться? Що для цього потрібно?

— Щоб забезпечити собі майбутнє, можливість контролювати власну територію і здатність самостійно обирати внутрішню та зовнішню політику, Україні потрібні дві речі.

По-перше, далі протистояти путінській агресії. Але для цього їй знадобиться допомога Заходу — у формі суворих санкцій, а також поставок військового обладнання, зокрема захисного летального озброєння. На мою думку, це значно ускладнило б дальше просування Путіна.

По-друге, влада на чолі з Петром Порошенком і Арсенієм Яценюком має рішуче проводити реформи. У цьому теж необхідна підтримка міжнародної спільноти й фінансових інституцій. Допомога має надходити оперативно, але із прив'язкою до реалізації належних реформ Кабміном і президентом. Тимчасовий уряд Олександра Турчинова, нинішній Арсеній Яценюк,

НЕОБХІДНО ПОСЛАБИТИ ПУТІНА НАСТІЛЬКИ, ЩОБ У НЬОГО СТАЛО МЕНШЕ РЕСУРСІВ ДЛЯ ПРОДОВЖЕННЯ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ ЧИ БУДЬ-ДЕ

нюка, а також Адміністрація Порошенка могли б рішучіше проводити реформи. Після виборів глави держави, наприклад, воєни відбувалися парламентські. Після них було кілька тижнів маневрування між Порошенком і Яценюком. Усе це згаяний час для реформ. Бюджет, представлений у ВР у грудні, був у кращому випадку півкроком до змін. Але нарешті, на початку березня, парламент представив чимало заходів з реформування. Тепер ми маємо побачити їхнє втілення. ■

Послідовні перезавантаження

Політику США щодо України протягом останніх 25 років і республіканці, і демократи трактували крізь призму відносин із Росією. Зараз є можливість сформулювати нове бачення. Утім, яким воно буде, залежить лише від України

Автор:
Ольга Ворожбит

«Свобода – це не те саме, що незалежність. Американці не підтримуватимуть тих, хто досягнув незалежності для того, щоб змінити віддалену тиранію на місцевий деспотизм. Вони не допомагатимуть тим, хто пропагує самовбивчий націоналізм, що ґрунтується на етнічній ненависті» – так критикував прагнення українців до незалежності Джордж Буш-старший під час візиту до Києва в серпні 1991 року.

Промова, про яку сьогодні вже майже забули, має дуже важливе, символічне значення. Нині за слабкої зовнішньої політики Барака Обами і постійних атак на нього республіканців, а надто экс-суперника на президентських перегонах 2008-го Джона Мак-Кейна, багатьом українцям видається, що першість республіканця на наступних виборах, які мають відбутися трохи більше ніж за рік, стане порятунком для України. Утім, ті, хто так мислить, забувають давнє правило, що порятунок потопаючого – справа рук самого потопаючого. Багато хто очікував якихось надзвичайних змін у Конгресі після історичної перемоги республіканців на парламентських перегонах минулої осені. Утім, голосування свідчать, що до питань передачі летального озброєння Україні та рішучішої підтримки її Сполученими Штатами небайдужі представники обох партій. Серед рішучих критиків політики Обами демократи Роберт Менендес (екс-голова Комітету з міжнародних справ), Карл Левін, Річард Дурбін. Тому нині єдиний, хто все ще вагається, – це президент, але точно не тому,

що він демократ, а не республіканець.

КОТЛЕТ БАГАТО НЕ БУВАЄ

Джордж Буш-старший після декларування кінця холодної війни намагався розвинути «дружні» зв'язки з Михайлом Горбачовим, який йому видавався надійною опорою для

збереження цілісного СРСР. Саме цілісність Радянського Союзу видавалася американському президентові-демократу запорукою стабільності в регіоні. Утім, процес роз'єднання було запущено, а це порушило ще одну на той час важливу для США тему: скорочення ядерного озброєння. Голоси в Адмі-

Перезавантаження російсько-американських відносин від Барака Обами вилилося в ще одну ґулю на американському лобі

ністрації Буша розділилися, адже тодішні міністр оборони Дік Чейні та голова ЦРУ Роберт Гейтс відстоювали позицію, що Україні потрібно залишити ядерну зброю, аби вона могла бути протипосягою Росії в регіоні. Утім, така позиція була неприйнятною для Буша-старшого, оскільки могла бачитися як недовіра до нового партнера Бориса Єльцина. Тож рішення про потребу ядерного роззброєння прийняв саме «жорсткий» президент-республіканець Джордж Буш, а не президент-демократ.

Демократ Білл Клінтон єдиний з американських лідерів, хто приїздив із офіційним візитом до України аж тричі. Утім, це було лише зовнішньою ознакою виправданості його критики Буша-старшого під час виборів 1992-го. Клінтон критику-

вав свого попередника за зраду права народів СРСР на самовизначення, що могло, як він гадав, поставити під загрозу примирення після холодної війни. Про це своє твердження, утім, раптово забув, коли російські війська вторглися до Чечні у 1994-му. Дослідники, зокрема Алан

є зараз. Попри намагання відтворити стратегічне партнерство, Сполучені Штати підтримали мирні демократичні революції в регіоні, зокрема Помаранчеву в Україні. Це була одна з причин погіршення відносин із Росією. На президентство Буша-молодшого також припала п'ятиденна російсько-грузинська війна. Реакція США на чолі з президентом-республіканцем на це була аж ніяк не кращою за їхню реакцію на початку агресії РФ в Україні.

Кажуть, Джордж Буш усвідомлював, що, мабуть, у чомусь неправильно трактує російського президента Путіна. Йому приписують фразу після саміту Великої вісімки 2006 року: «Гадаю, Путін більше не демократ. Він цар. Думаю, ми його втратили». Утім, усі одкровення Буша-молодшого не стали в пригоді його наступникові на посаді президента демократові Бараку Обамі. Його перезавантаження вилилося в ще одну добру гулю на американському лобі, а про Україну до подій на Майдані майже ніхто не згадував.

УКРАЇНЬСКА ПОЛІТИКА

Хоч як сумно, у США ніколи не було української політики. Зате було безліч спроб і варіантів російської. Російсько-американські відносини завжди були обернено пропорційними відносинам США з Україною. Тобто, як тільки американсько-російські погіршувалися, на Україну могли дивитися як на потенційну противагу або бодай як на чинник подразнення РФ у регіоні. Це відбувалося незалежно від того, представник якої партії є президентом або чия більшість панує в Палаті представників чи Конгресі. Нинішня криза у зв'язку з агресією Росії відкриває для України можливість утвердитися як самостійному гравцеві, утім, вимагає не лише повноцінної віддачі, а й усвідомлення своєї самостійності. Останні 25 років доводили, що США під керівництвом чи то республіканця, чи то демократа обстоювали свої інтереси, з огляду на які найчастіше були сліпами до несправедливих дій РФ у регіоні. Відкрити їм очі мають самі українці, інакше на російській граблі американські президенти наступатимуть ще довго. ■

РОСІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗАВЖДИ БУЛИ ОБЕРНЕНО ПРОПОРЦІЙНИМИ ВІДНОСИНАМ США З УКРАЇНОЮ

Добсон у своєму огляді зовнішньої політики США, часто називають зовнішню політику Клінтона чимось середнім між жорстким прагматизмом Буша та ідеалізмом. Це добре проглядається в тому, як він трактував Україну на той час, і в тому, як вплинув на процес ядерного роззброєння. З одного боку, прагматично заплісонував очі на безчинство Росії на Північному Кавказі, намагався підтримувати добрі відносини з нею, а з другого – іноді пригадував власну критику на адресу Буша-старшого. Так Україна стала першою з-поміж країн СНД, яка долучилася до програми НАТО «Партнерство заради миру», а в 1997-му підписала Хартію про особливе партнерство з НАТО. Це було теж своєрідне протиставлення Києва Москві.

Попри те що на виборах 2000-го союзники Буша Кондоліза Райс і Дональд Рамсфельд жорстко критикували Клінтона за його короткозорість у відносинах із РФ, після обрання президентом Буш-молодший знайшов спільну мову на той час із новообраним російським президентом Владіміром Путіним. Криза після терактів 11 вересня 2001 року і вмлі використання останнім цієї ситуації перетворили Буша й Путіна мало не на близьких друзів, особливо в їхні перші роки президентства. Через нестабільність на Близькому Сході після подій 11 вересня Росії вдалося переконати США у своїй важливості як альтернативного джерела нафти, що дало їй змогу істотно збільшити продаж. Саме за часів Буша-молодшого РФ змогла постати такою, якою вона

ФОТО: AP

Чому Захід боїться розпаду Російської Федерації?

Нині кремлівська пропаганда відчайдушно залякує Захід «жахливими наслідками» розпаду Росії. На багатьох західних лідерів ці страшні казки таки впливають

Автор:
Ігор Лосєв

Альою і омегою радянської геополітичної пропаганди виступало постійне звинувачення Заходу в намаганнях розколоти СРСР, нацькувати один на одного дружні соціалістичні народи, внести в їхні згуртовані лави вірус буржуазного націоналізму. Насправді Захід якщо використовував чинник багатонаціональності комуністичної російської імперії, то мінімально, значно менше, ніж він на те заслуговував. Крах москвоцентричної надпотуги західні лідери, політики та експерти уявляли як апокаліптичний процес неконтрольованого розпаду, як хаос у ракетно-ядерній державі з несанкціонованими запусками ракет, із купою анархічних і деспотичних

У серпні 1991-го Джордж Буш-старший прилетів до Києва, щоб переконати українських лідерів відмовитися від ідеї незалежності

водночас нових псевдодержавних утворень, із військово-бандитськими угрупованнями, що здійснюють експансію у всі боки, з мільйонами біженців, які атакують кордони заможної Європи, з громадськими війнами всіх проти всіх, із морем крові, суспільною ентропією тощо. Жаж та й годі. Яскравим проявом цих фобій Заходу була горезвісна промова 1991 року в Києві президента США Джорджа Буша-старшого, яку кореспондент The New York Times Вільям Сефайр назвав «Chicken Kiev speech». Свідок візиту відомий письменник і дипломат, колишній посол України в США, Канаді, Мексиці та Ізраїлі Юрій Щербак стверджує: «...спічрайтери Буша заклали в текст промови речі, які були неприйнятні для київської аудиторії. У ній містилися солодкі компліменти на адресу Горба-

чова, популярність якого на той час упала в Радянському Союзі та Україні до критично низького рівня. Ключовим пасажем промови став заклик (фактично погроза) до відмови від курсу на незалежність, яким прямувала Україна: «Свобода – це не те саме, що незалежність. Американці не підтримуватимуть тих, хто досягнув незалежності для того, щоб змінити віддалену тиранію на місцевий деспотизм. Вони не допомагатимуть тим, хто пропагує самовбивчий націоналізм, що ґрунтується на етнічній ненависті».

Та промова викликала хвилю обурення не тільки в Україні, а й у самих Сполучених Штатах, особливо серед американців українського походження, які традиційно підтримували кандидатів у президенти від республіканців. Постріл Буша в мішень «самовбивчого етнічного націоналізму» був сприйнятий в Україні як прикра політична осічка, адже тут не було проявів етнічного націоналізму: ні Рух, ні тим більше націонал-комуністи, що обережно виводили Україну зі складу СРСР, не мислили категоріями агресивного шовінізму, який розквітав кривавими подіями в іншій частині Європи – у Югославії. Іронія історії полягає в тому, що величезний імперський монстр – СРСР – розпадався доволі спокійно на відміну від балканської «міні-імперії» Югославії.

Розвал Радянського Союзу не був хаотичним, він відбувався по кордонах союзних республік, які були своєрідними «протодержавами» й про які один західний політолог сказав, що «радянські республіки мають усі ознаки незалежних держав, що втратили свою незалежність». Побойовання виникнення агресивних етнокра-

тичних деспотій, принаймні в європейській частині колишнього СРСР, не справдилися. Литва, Латвія та Естонія вийшли зі складу СРСР у найкращому західному стилі, бездоганно обґрунтувавши юридично своє незалежнення. У Білорусі практично ніяких ексцесів не було. В Україні якихось зіткнень не сталося, навіть у Криму переважна частина населення проголосувала за самостійну державу на референдумі 1 грудня 1991 року.

Придністровська епопея стала проявом деструктивної активності силових структур і спецслужб Росії в союзі з місцевим «червоним директором» цієї частини Молдови. Якби не втручання Москви, то Придністров'я цілком могло б задовольнитися автономним статусом у складі єдиної Молдови.

Сепаратизм Абхазії та Південної Осетії в Грузії був цілком витвором російської політики і випробуванням військової потуги РФ, що тоді вже почала відновлюватися. Що ж стосується Нагірного Карабаху, то це конфлікт із надзвичайно давньою історією ще з часів Османської та Іранської імперій. Загалом апокаліпсису не сталося, побоювання були явно перебільшені. Що ж стосується ядерних зарядів, то на теренах України, Білорусії та Казахстану протягом кількох років спільними зусиллями РФ і США їх було вилучено. Як тепер стало зрозуміло, то був не найвдаліший крок американської зовнішньої політики.

Нині ж пропагандисти Путіна доводять, що розпад РФ буде ще більшою «геополітичною катастрофою», ніж крах Радянського Союзу. Однак перша катастрофа привела до визволення Центрально-Східної Європи від московського тоталітарного панування і політичної емансипації в'язнів тюрми народів на теренах «внутрішньої імперії» – СРСР. Відчуваючи брак аргументів на користь того, що крах авторитарної РФ буде великим злом і шкодою для людства, агітатори намагаються вразити ніжні душі західних політиків моторошними картинками колективного російського суїциду на тлі загибелі світу, мовляв, усіх зробимо «ядерною пустелею».

Постає просте питання: чому розпад Російської Федерації має

бути страшнішим за розпад Радянського Союзу? Сучасна Росія значно слабша за СРСР: слабша у військовому відношенні, слабша за своїм демографічним та економічним потенціалом. Це розуміють у Москві й повинні розуміти на Заході. Тому головну ставку в Кремлі роблять на боягузтво, егоїзм, роз'єднаність, емоційно-нервову слабкість західних лідерів. На переконання Путіна, західні державні діячі й політики слабкі, їх можна залякати, позбавити рівноваги, деморалізувати і таким чином звести нанівець здатність скористатися своїм переважаючим потенціалом. Поки що така тактика кремлівського диктатора виявляється напрочуд ефективною. Як розумний і хитрий слідчий КГБ Путін «розколює» підслідного виключно на «психології» (не маючи жодних доказів і аргументів).

До сучасних західних фобій щодо можливого хаотичного розпаду Росії є чимало запитань. Нинішня РФ є доволі структурованим утворенням, яке вже сьогодні поділене на складові частини, що в разі розколу зможуть розпочати автономне або й самостійне життя. Функціонує створена з приходом до влади Путіна система федеральних округів, що мають свої чітко визначені території, адміністративні центри управління, керівні структури, судові, прокурорські, поліцейські, податкові тощо. Це своєрідні протодержави, як і колишні союзні республіки СРСР. На сьогодні в Росії є вісім федеральних округів: Далекосхідний (охоплює практично всю територію колишньої ДВР, а саме Приморський край, Хабаровський край, Сахалін, Курильські острови, Амурську область, Магаданську область тощо), Сибірський (Східний, Західний Сибір), Уральський, Приволзький, Північно-Західний (Ленінградська область, російська Північ, Новгород, Псков, Твер, Вологда, Ярославль, Іваново тощо), Центральний (Москва, Підмосков'я, центральноросійські області), Південний (Дон, Кубань, Ставропілля), Північно-Кавказький (автономії горян Дагестан, Чечня, Інгушетія, Кабардино-Балкарія, Карачаєво-Черкесія). Місцеве керівництво в годину «Х» цілком спроможне взяти управління цими територіями у

свої руки і за бажання зупинити там руйнівні процеси. Проблеми виникатимуть лише з автономними республіками, областями та округами всередині федеральних округів. Наприклад, на Північному Кавказі одноосібний лідер Чечні Рамзан Кадіров мріє про «велику Чечню» від Каспійського моря до Чорного, що може не збігатися з геополітичними уявленнями інших північнокавказьких автократів.

На Поволжі важко буде протистояти прагненням Татарстану й Башкортостану до незалежності. Справді, потенціал цих республік, розвинена етнічна ідентичність, конфесійна визначеність сприятимуть їх виокремленню зі складу федерального округу. Важко сказати, чи залишаться в межах Північно-Західного округу Калінінградська область, чи вважатиме за краще стати Балтійською республікою, можливо, у складі Європейського Союзу...

СЬОГОДНІ ПРОПАГАНДА МОСКВИ, ПОЄДНАНА З НАХАБНИМ ГЕОПОЛІТИЧНИМ ШАНТАЖЕМ, УСПІШНО АКТУАЛІЗУВАЛА ФОБІЇ ЗРАЗКА 1991 РОКУ, ЩО ПАРАЛІЗУЮТЬ ВОЛЮ ЗАХОДУ

Запевнення кремлівських пропагандистів у жахливості розпаду Росії нагадують заяву Путіна про те, що розвал Радянського Союзу «був найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття». Насправді сам СРСР, Європа і людство пережили це доволі легко. Однак сьогодні пропаганда Москви, поєднана з нахабним геополітичним шантажем, успішно актуалізувала західні фобії зразка 1991 року, що паралізують волю Заходу. Хоча збереження тоталітарної ракетно-ядерної імперії із сумнівно адекватним абсолютним диктатором на чолі значно небезпечніше, ніж її зникнення зі світової арени...

Проте мислення сучасних західних лідерів є здебільшого мисленням постфактум, уже після того, що сталося, і це створює людству великі проблеми. ■

Майно в зоні ризику

Автор:
Денис
Казанський

Незважаючи на те що експансія Росії триває вже рік, в Україні, схоже, досі не існує жодного чіткого плану протидії агресору. Мова в цьому разі йде не тільки і не стільки про воєнні дії, як про евакуацію українського майна із зони ймовірних бойових дій на випадок просування агресора в глиб території.

Принаймні досі українське державне майно, обладнання стратегічних підприємств, музейні експонати, технічна документація після відступу залишалися на поталу окупантам. У неоголошеній війні з Москвою наша країна вже зазнала багатомільярдних збитків. Однак вони могли б бути меншими, якби влада рятувала те, що можна врятувати, із зони воєнних дій та евакуювала виробництва, вивозила документи, обладнання та цінності.

Ця робота повинна була початися відразу після того, як на українську землю ступив іноземний окупант. Однак якщо зволікання та недбалість у Кри-

му ще можна було списати на розгубленість і шок нової влади, а також на загальну плутанину, що панувала тоді в Україні, то на Донбасі пояснити бездіяльність уже важко. Чому не запропонував жодної стратегії обранний у травні президент Порошенко? Чому вкрай пасивно та байдуже ставилося до цього питання військове командування? Чому нічого не зробили профільні міністерства?

Адже до літа 2014-го плани агресора вже були очевидні. І попри певні успіхи ЗСУ на фронтах, багатотисячний контингент російських військ весь час перебував поблизу українських кордонів і погрожував вторгненням. Про хижацькі плани агресора постійно казали спікери АТО, СБУ, депутати та міністри. Але ніхто так і не подбав про те, щоб урятувати наше майно від грабунку.

Евакуювати було що. Приміром, у Лутугиному, де підрозділи ЗСУ стояли до серпня 2014 року, був кинутий на поживу бойовикам унікальний для України за-

вод прокатних валків. Він досі належав державі й був ключовим підприємством чорної металургії, бо постачав меткомбінатам основні елементи прокатного стану – валки. Крім того, на ньому виробляли валки всіх типів і розмірів: для металургійної, целюлозно-паперової, борошномельної, гомотехнічної та лакофарбової промисловості. Завод активно співпрацював із підприємствами Індії, Македонії та інших країн світу.

Зараз, судячи з повідомлень журналістів, «уряд ЛНР» активно утилізує завод. Устаткування йде під ніж і вивозиться до Росії або як брукхт, або як військовий трофей. Само собою в умовах невизнаного статусу та перманентної війни унікальне підприємство не може працювати на окупованій території. Україна ж залишилася без необхідних для металургії комплектуючих, які тепер доведеться купувати за кордоном.

Не менш показовий приклад – численні музеї в Луганську та Донецьку. Хоча ці міста й опинилися в центрі антиукраїн-

У Маріуполі, який уже давно є прифронтовим містом, залишається чимала кількість стратегічних підприємств, зокрема Азовмаш

ського путчу з перших днів березня 2014-го, не секрет, що досить довго в них зберігалося певне двовладдя. Аж до червня вивезти з Донецька будь-яке майно не становило особливих труднощів. Якби була відповідна мета, фонди музеїв можна евакуйовувати за лічені тижні. Навряд чи бойовикам у той час було важливе це питання.

Однак, незважаючи на те що ситуація в Донецьку стабільно погіршувалася протягом усієї весни, а в квітні у Слов'янську почалися бойові дії, ніхто не переймався евакуацією держмайна з Донецька, поки це ще було можливо. Керівництво держави зайняло пасивну позицію, відсторонено спостерігаючи за тим, як бойовики дедалі більше зміцнюють свою владу в місті, перекриваючи транспортні шляхи блокпостами. Те, що можна було спільно врятувати у квітні – травні, тепер уже остаточно перебуває в руках бойовиків. І навіть у разі їхнього відступу з Донбасу в майбутньому вони навряд чи так само просто залишать Україні все це багатство, як це зробив Київ.

Тільки Донецький художній музей сьогодні має у своїй колекції понад 15 тис. творів живопису, графіки, скульптури та декоративно-прикладного мистецтва. У його колекції представлені роботи найвідоміших українських, російських та інших майстрів XVI–XX століть, а також твори античності. Нехай це не Ермітаж, але Україна не така багата на музейні скарби, щоб просто дарувати їх терористам.

У Донецьку лишилися роботи Айвазовського, Бенуа, Васнецова, Голубкіної, Дж. Доу, Кончаловського, Саврасова, Серова, Сурікова, Фалька, Шишкіна та Яблонської. Усе це, повторимося, можна було вивезти ще навесні, коли було вже зрозуміло, що фонди музеїв перебувають під загрозою.

Варто сказати й про експозиції, присвячені українським поетам Василю Стусу та Володимирові Сосюрі в Горлівці й Дебальцевому. Очевидно, що для сепаратистів вони не становлять жодної цінності, але при цьому експонати можуть стати об'єктами вандалізму. Україна ж у цьому разі, безумовно, зазнала серйозної втрати.

НІХТО В МІНОБОРОНИ ДОСІ НЕ МОЖЕ ЧІТКО ПОЯСНИТИ, ЩО РОБИТИ З ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПІД ЧАС ВІДСТУПУ

На Донбасі Україна кинула все: нові міліцейські автомобілі та карети швидкої допомоги, коштовне медичне обладнання в лікарнях, унікальні історичні документи в архівах, бібліотечні фонди, кафедри ВНЗ із науковими напрацюваннями, оргтехніку в держустановах. Ніхто не зробив навіть найменшої спроби врятувати все те, вивезти хоча б частину. У підсумку новітні автомобілі Hyundai та Mitsubishi, за які з бюджету свого часу виклали круглу суму, тепер дісталися «по-

ліції ДНР». А заводське обладнання унікальних підприємств йде на брухт. І все це коштом українських платників податків.

Слід сказати, що бойовики в цьому питанні виявили значно більшу оперативність. Так, відступаючи зі Слов'янська, банда терориста Ігоря Стрелкова, за повідомленням донецького журналіста Віталія Сизова, вивезла 20 машин швидкої допомоги – весь автопарк лікарень.

Втраченого, звичайно, вже не повернеш. Але можна хоча б вчитися на помилках. Та держмайна з прифронтових міст, де зараз існує загроза воєнних дій, досі ніхто не евакує. У зоні ризику, як ми пам'ятаємо, перебувають Маріуполь, Северодонецьк, Лисичанськ, Артемівськ, Авдіївка, де так само є стратегічно важливі для України виробництва з обладнанням на мільярди доларів, техніка, документація, музейні цінності.

Що буде з ними, якщо Росія піде в наступ? Звичайно, всі ми сподіваємося, що ЗСУ зможуть зупинити агресора й не дадуть йому просунутися далі в глиб території України. Але під Іловайськом і Дебальцевим стримати натиск противника не вийшло. Тому варто вже зараз вживати заходів на випадок масштабного наступу окупантів.

Ніхто в Міноборони досі не може чітко пояснити, що робити з промисловими підпри-

ємствами під час відступу. Просто залишати ворогові? Але в такому разі ми мотивуємо його до подальшого наступу. Підрипати, евакуйовувати обладнання? Так вчиняла радянська армія в 1941 році, покидаючи Україну. Якби бойовики знали, що в захоплених містах їм дістануться тільки руїни, навряд чи в них була б мотивація наступати. Але українські військові не мають достатньої рішучості, щоб реалізовувати такий сценарій.

Що може втратити Україна, якщо вчасно не вивезе майно з прифронтової зони? Лише в Маріуполі заводи «Медпром» (виробництво медичного обладнання), «Електрообутприлад» (виробництво пральних машин), «Плаза» (виробництво яхт і катерів), «Азовзагальмаш», «Азовмаш», «Транспрогрес», «Пожзахист», а також металургійні комбінати, які евакуйовувати набагато складніше. Плюс сотні медичних і міліцейських автомобілів та обладнання.

А ще є збройні склади в Артемівську, наукомісткі підприємства в Краматорську та Северодонецьку. Хто відповідає за збереження всього цього?

Питання про збереження збройних складів Артемівська та промислових підприємств Донбасу влітку 2014-го порушував народний депутат Юрій Сиротюк, який написав депутатські звернення до экс-міністра оборони Гелетєя та прем'єра Яценюка з проханням пояснити, чи планується евакуація цього майна. Проте міністр економіки Павло Шеремета у відповіді на зазначений запит повідомив, що режим АТО не передбачає повномасштабної евакуації. У Міноборони відповідей Сиротюкові не надали зовсім.

Схоже, ніхто в уряді досі не уявляє собі чіткого плану дій у цьому питанні. Зрозуміло, що слід терміново законодавчо закріпити необхідність евакуації стратегічних підприємств і держмайна із зони, прилеглої до району бойових дій. Але таке питання влада просто не порушує. Відповідати за її бездіяльність у будь-якому разі доведеться українським платникам податків. Та їхня платоспроможність, на жаль, не безмежна. ■

Втома

Автор:
Олена
Стяжкіна

Можна виїхати. Дороги відкриті, поки що не бомблять. Можна купити квиток, сісти на автобус – і туди, де воля. Де не страшно ходити повільно, дивитись у вічі іншим, де розмовляють вголос, клянувши всіх: білих, червоних, руських, хунтівських. Ще б трошки грошей на той квиток. І трошки сил, щоб було чим вирватися й жити далі. Але там, на волі, ніхто не чекає. І трошки грошей вже немає. І десь тут можна схопити капусту, гречку, цукор... І тече вода з-під крана. Сусідка каже, що вона тхне дохлими сепаратистами. І теж не їде. Бо в неї мати прикута до ліжка й добра вдача. У неї Україна там, де вона сама. Є ж такі щасливі люди.

Можна їхати. А можна боротися тут. «Нас же більше? Якщо ми всі вийдемо, вони ж не зможуть нас перестріляти? Всіх? Тільки декотрих? А інші ж звільняться? Так давайте, а?» – питає дитина.

«А якщо серед загиблих буде саме ти? Готовий?»

«Не знаю». Ніхто не знає. У концтаборах ув'язнених було менше, ніж охоронців. Але в газові камери йшли майже без пручання. Хоча смерть від кулі була, напевне, краща. Тож можна було обирати: газ чи куля. Можна обирати... Можна ще поїхати. Можна вийти. Спробувати.

Тільки от втома. Апатія. Нічого вже не треба. Просто безцільно тягнути. Переставляти ноги. Нічого не чекати. Зійде сонце чи ні, яка тепер різниця? Якось буде... А якщо ні, то й ні.

Зате тепер зрозуміло, як воно було в тих концтаборах.

За кожної влади воно у кріслі. То головне по школах, то по пенсіях, то по сиротах, то по податках. «Найкращі люди нашого міста». І батько його був із «найкращих». І дід. Родовід найкращих. Комуністи в четвертому поколінні. Минулої весни воно загорнулося в тренд сезону

«колорад-стайл» і вимагало від усіх підлеглих бюджетників кликати Вітю на царство. Плакати було наказано малювати самим і клеїти на лопати, якими прибирали сніг. Лопати роздавали, фарби – ні.

Всю весну воно моталося поміж блокустів та розповідало про десант із негрів, які спустилися з вертольота якраз біля телевежі, але були відігнані нашими «захисниками». Зроду не було в місті телевежі... Але то таке...

Коли місто лишилось осторонь фронту та заявило про себе як про справжню Україну, воно намотало собі жовто-блакитну стрічку на піджак, автівку та барсетку. Вивчило слова гімну, мостило руку на серці та рвало горлянку у співі. Крісло лишилося за ним. «Коней на переправе не меляють». Еге ж, таку коняку міняти собі дорожче. Її тільки на ковбасу. Але чи дійдуть руки?

Зараз от вимагає «ділитися», а інакше, каже, жодна волонтерська допомога в місто не заїде. Ані людям, ані військовим. Тільки через нього. А краще від його імені. І тільки спробуйте тут!..

Спробували. Поскаржилися. Однак тут, у прифронтовій вертикалі, скрізь одне – воно. Рука руку мис.

І хочеться кинути це все. Якщо нічого не рухається, то навіть і собі. Всім подобається, то для чого лобом на бетонну стіну? Воно – протоплазма, однак усіх похоронити і переживе. Втома... Безнадія...

«Ви живете за місцем реєстрації? Ми хочемо прийти і перевірити...» Живемо. Четверо старих. П'ятеро малих. Троє дорослих. Дорослі сказали, що брати собі та дітям від держави нічого не будуть. Поки є сили, впораються самі. Старі здійняли галас. Пенсії – це такі щось сакральне. Втім, люди мають право на свої гроші. На тому й зголосилися. «Маєте право на пенсії та на переселенські, якщо хочете. Маєте право...»

Зранку старі витягують одяг «на вихід», хтось фарбує губи, хтось вкладає волосся на лисині. Сидять. Чекають на перевірку. Сонце йде по небосхилу, ховається в хмарах. Сідає. Еміграційна служба не прийшла.

«То, може, і на краще... Бо я от сидів і думав, чи принесуть нам жовту зірку...»

«Яку жовту зірку?»

«Зірку Давида... Нашиють на рукав, щоб було видно: перевірені, проштамповані... Оце було б діло...»

«А те, що тут діти, які ні в кого нічого не просять, то їх не цікавить».

«Не цікавить...»

Зігхають. І наступного дня знову вдягаються в парадне, щоб презентуватись у всій красі.

Без сліз на них дивитися неможливо. Спитати «за що їм це» немає в кого. За щось. Щось було таке в кармі, що тепер перетворює всіх на тварин, яких треба тримати під контролем. Принаймні еміграційним.

Кому сказати, що це сором? Хто почує? Втома... Така втома, що, здається, ніколи не вистачить часу, щоб відпочити. Бо навіть якщо він буде, то весь піде на те, щоб не задихнутися від усіх непромовлених слів, від неказаних, важких, кривавих слів про біль, відчай та безнадію...

«But boots – boots – boots – boots – movin' up an' down again. An' there's no discharge in the war!» Читає Кіплінґа для себе. Напам'ять читає. Не пил, що-правда, а грязь. На сотні метрів, кіло-

метри грязі. І немає звільнення від війни. Бо стріляють щодня. Не перемир'я, а пристрілка. Вивчення позицій. Бій попереду. Але бій, може, й краще, ніж невизначеність і втома. Читає Кіплінґа й чекає, коли буде команда, сигнал. Коли море брехні з боку окупантів стане морем їхньої крові. Не інтелігентні думки. Але такі, які є. І вони крисніші, ніж відчуття безнадії, яке розливається в окопах та бліндажах унаслідок вимушеної гри в те, що ніколи, здається, не скінчиться.

Тепер, коли її голодування було перерване і розпочате знову, відлік можна вести спочатку. Два дні, три... Не шістьдесят п'ять. Бо два місяці голодування – це вирок. А три – майже точно – смерть. Вона сміється. Спочатку так спочатку. Безнадія? Апатія? Втома? Може, й так. Але як ми тоді перемаємо, якщо дозволимо собі опустити руки?

Її випадок не найгірший. Бо на цвинтарях могили, де навіки вже упокоїлися воїни. І щодня за ними хтось плаче, і це теж вже назавжди. То яка втома? Люди, ви що? Чи, може, вона одна-єдина у всій нашій армії? Чи, може, безсмертна кремезна принцеса?

Вона вмирає повільно, але гідно. Вона розуміє, що робить. Що, для кого і для чого. То де концтабір і грязь війни? Де несправедливість та зрадники? І невже вони така вже проблема? Невже така, як могильні плити та посмішки дівчини, що вмирає на очах усього світу?

Саме тому, що вона є і вона бореться, там, на окупованих територіях, раптом з'являються графіті й написи «Це – Україна». А під вікнами у прифронтових зрадників виростають красномовні смітники. На колесах. З'являються та переїжджають за своїм потенційним хазяїном з місця на місце. А еміграційна служба телефонує, щоб вибачитися. Не приходять. І на фронті ніхто не здається. І не буде до самої перемоги.

Втома, так. Апатія. Бо не спринтерська і навіть не стаєрська дистанція. А марафон, що випав нам усім, підготовленим і не дуже. Але якщо не втомлюється вона, дівчина, що підписала смертний вирок не тільки собі, а й усьому Мордору, то, може, слід бігти? Різним темпом: іноді трохи повільніше, іноді на всій швидкості. Але все ж не зупинятися, навіть якщо фінішу ще не видно і немає впевненості, а чи існує він узагалі. Просто не здаватися. Хоча це непросто. Але вона, Надія, задає темп, у якому втома – то трохи зрада. І саме зараз час спробувати це зрозуміти. ■

30 березня – 4 квітня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

1 квітня, 18:00 – зустріч зі словенським прозаїком, драматургом, сценаристом Тоне Партлічем.

2 квітня, 18:00 – презентація книги вибраної прози Валерія Гужви «Ближнє коло».

4 квітня, 12:00 – Англійські вихідні: майстер-клас англійською мовою «Виготовляємо свічки з вошини».

Київ (вул. Спаська, 5):

30 березня, 18:00 – презентація книжки Галини Рис «Намалюй мене пташкою».

Львів (просп. Свободи, 7):

31 березня, 18:00 – презентація нового видання книжки Тимофії Гаврилів «Де твій дім, Одиссею?». Спільно з Видавництвом Анетти Антоненко.

1 квітня, 18:00 – презентація поетичної збірки Олени Герасим'юк «Глухота». Спільно з видавництвом «Смолоскип».

2 квітня, 19:00 – презентація книжки Олександра Михеда «Астра». Спільно з Видавництвом Анетти Антоненко.

3 квітня, 18:00 – презентація книжки Андрія Кокотюхи «Привид з Валової». Спільно з видавництвом «Фоліо».

4 квітня, 17:00 – зустріч із Софі Ламброшіні (Франція), розмова про її книжку «Les ukrainiens» («Українці»). Спільно з «Альянс Франсез» у Львові.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

31 березня, 18:00 – презентація збірки «Глухота» Олени Герасим'юк.

1 квітня, 18:00 – показ веселих українських короткометражок.

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

1 квітня, 18:00 – презентація поетичної книжки Юрія Завадського «Таксист» («Крок»).

3 квітня, 18:00 – презентація книжки Галини Рис «Намалюй мене пташкою» («Discursus»).

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Журналісти, до зброї!

Європа нарешті усвідомила, що Росія веде інформаційну війну

Коли Росія готувалася рік тому захопити Крим, її телепрограми, що представляли протестувальників із Майдану натовпом неонацистів, підривали оброну півострова незгірше за артобстріл. Через місяць, коли підтримувані Москвою «повстанці» заповнили Донецьк, одним із перших їхніх завдань було заволодіти телецентром і замінити українське мовлення забороненими раніше російськими програмами.

Кремлівська пропагандистська машина – ключовий компонент гібридної війни, яку веде Росія в Україні. Вона ж таки допомогла посилити підтримку Путіна в РФ. Але її вплив сягає набагато далі. Вона діє у східноєвропейських країнах через телепрограми, які частують глядача вінегретом із розваг, щедро приправленим фейковими новинами. Далі на захід вона проникає у вигляді каналів на кшталт RT (раніше Russia Today) – кремлівського інформаційного ресурсу, що веде мовлення англійською, іспанською, французькою та німецькою, або якісно зроблених додатків у New York Times чи Daily Telegraph. А іноді просочується просто в матеріали респектабельних західних видань, коли їхні редактори приймають усе на віру або не встигають відстежити зміст, а відгук несвідомо транслюють російську дезінформацію. Тим часом кремлівські тролі затрутують дискусії на інтернет-форумах і в соціальних мережах.

Країни на передньому краї московської «атаки інформаційною зброєю», якщо говорити словами оглядачів Пітера Померанцева та Майкла Вайсса, давно намагаються привернути увагу до цієї проблеми. І Європейський Союз нарешті їх почув. Глави урядів, які зустрічалися в Брюсселі, коли ця стаття вже пішла до

друку, збиралися попросити верховного представника ЄС із зовнішньої політики Федеріку Могеріні до червня скласти план протидії російським «дезінформаційним кампаніям». До цього часу ЄС має створити робочу групу (під попередньою назвою Mythbusters – «руйнівники міфів») для моніторингу російських ЗМІ, виявлення відвертих фейків і оприлюднення спростувань.

Для Європи це нерозвідані води. Їй і без того було важко домогтися якоїсь колективної відповіді на російський військовий авантюризм, а світ інформаційних воєн іще темніший. Проблеми, з якими стикається Британія, протидіючи дезінформації RT, відрізняються від проблем держав Балтії з їхніми російськомовними меншинами або пошматованої війною України, на яку спрямо-

проникнути на російський медіа-ринок, який перебуває під пильним контролем держави. Уряд Нідерландів фінансує розгляд різноманітних пропозицій Європейським фондом за демократію – дослідницькою організацією зі штаб-квартирою в Брюсселі. Могеріні уважно прочитає звіт Фонду, який заплановано на травень. Але її команда не приділяє особливо великої уваги настирним закликам до дії: великі плани, які вимагають великих коштів, на щастя, виїшли у Брюсселі з моди.

Запропоновані замість них ідеї резонні, хіба що без розмаху: змусити національні органи контролю за ЗМІ до діалогу між собою, будувати мережі надійних журналістів і підтримувати місцевих виробників якісного медіа-продукту в країнах зони ризику. Як приклад часто вказують на інтернет-канал hromadske.tv, який виріс із протестів на Майдані. Також ЄС намагається якось удосконалити донесення власних меседжів: єврочиновники визнають, що, коли йдеться про матерію на зразок угод про зони вільної торгівлі, до Росії їм далеко.

Можна боятися того, що європейська відповідь на російську інформвійну виявиться незграбною. Найактуальніше це для України, де влада перешкоджала діяльності журналістів РФ і депортувала їх, а західних журналістів виводила із себе заплутаними доповідями. Поки український уряд закінчує розробляти плани роботи каналу Ukraine Tomorrow, який повинен протидіяти RT, місцеві журналісти побоюються, щоб він не опустився до російських стандартів. Труднощі спостерігаються і в інших країнах. Торік Латвія і Литва тимчасово заборонили мовлення російських каналів. У Британії RT воює з медіа-регулятором Ofcom. Дехто ви-

ЄС МАЄ СТОРИТИ РОБОЧУ ГРУПУ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ РОСІЙСЬКИХ ЗМІ, ВІЯВЛЕННЯ ВІДВЕРТИХ ФЕЙКІВ І ОПРИЛЮДНЕННЯ СПРОСТУВАНЬ

вані найбільш кричущі російські вигадки. Те, що ЄС нарешті вдалося умовити діяти, вже успіх. Але чиновники наголошують, що країни самі повинні взяти на себе велику частину роботи.

Деякі з них уже активно рухаються в цьому напрямку: у вересні в Естонії запрацює загальний телевізійний канал, чия цільовою аудиторією буде чверть населення країни, для якої російська – рідна мова. Інші мають іще масштабніші ідеї: Латвія, де проживає найбільша російськомовна меншина в ЄС, запропонувала фінансувати загальнобалтійські канали з державного бюджету. Тривають розмови про спроби

магає від ЄС додати до чорного списку санкцій нових олігархів і журналістів.

Звісно, російські медіа мусять дотримуватися законів країни, у якій працюють. Але європейці не повинні дозволити Путіну здобувати легкі перемоги у пропагандистській війні. У протистоянні зі щедро фінансованими російськими ЗМІ фінансово обмежена й роздроблена Європа завжди програватиме: один американський політик порівняв цю боротьбу з розгрібанням снігових кучугур чайною ложечкою. Але потужними залишаються європейські цінності свободи слова й відданості правді – українці це добре знають. Уся надія Європи – на відкрите відстоювання цих цінностей. Щоб боротьба проти дезінформації до чогось привела, вона повинна показати брехливість найнахабнішої російської тези, що в журналістиці немає правди, а є

лише постмодерний каламбур поглядів.

БОРОТИСЯ З ПРОПАГАНДОЮ АСИМЕТРИЧНО

Європейські політики наголошують, що не втягують Росію в пропагандистську війну. І це добре: прибічники Європи в Україні та інших державах хочуть мати альтернативу брудним путінським прийомам, а не їх європейську копію. Проте так само, як Європа недооцінила серйозність воєнного вторгнення Росії в Україну, вона ризикує знехтувати загрозою дезінформації. Перевірка фактів і злагоджена робота – це ще не все, Європа мусить не лише реагувати, а й діяти самостійно.

Неповороткі бюрократичні машини на зразок ЄС не втручаються в державне телебачення. Але на рівні окремо взятих країн це робиться, і деякі з них уже почали реагувати. Ні-

меччина збільшує фінансування державної телерадіокомпанії Deutsche Welle. Збільшили видатки й американці, які закликають зробити те саме європейців. У Британії справи йдуть гірше: через фінансові

**ПОТУЖНИМИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ
ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ
СВОБОДИ СЛОВА ТА
ВІДДАНОСТІ ПРАВДІ.
НАДІЯ ЄВРОПИ – НА
ВІДКРИТЕ ЇХ ВІДСТОЮВАННЯ**

труднощі Всесвітня служба BBC у 2011 році згорнула мовлення українською. Але політики принаймні усвідомили небезпеку. Протидія натискові російської пропаганди вимагатиме як новаторського мислення, так і коштів – двох дефіцитних для Європи ресурсів. Але правді варто дати шанс. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Ціна повернення Бібі

Коли 17 березня в Ізраїлі відкрилися дільниці для голосування, було стійке відчуття, що прем'єр-міністр Біньямін Нетаньягу програє. Здавалося, навіть його партія «Лікуд» відвернулася від нього: щонайменше півдюжини її провідних діячів збиралися поборотися за лідерство після відставки Нетаньягу, на яку сподівалися. Уже за кілька годин він поламав плани й очікування своїх друзів, ворогів та професійних соціологів перемогою, яка забезпечить йому четвертий термін у кріслі ізраїльського прем'єра.

Опитування, які проводили в останні дні кампанії, показували, що «Лікуд», партія Нетаньягу, програвав суперникові – Сіоністському союзу під проводом Іцхака Герцога. Одержимість прем'єра загрозю ядерної програми Ірану і сварлива промова в американському Конгресі, де він розкритикував переговори Барака Обами з Тегераном про нуклеарну зброю не принесли йому багато користі. Лікудівців, схоже, більше хвилювала вартість життя.

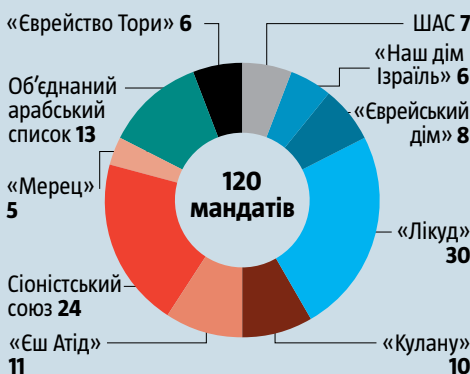
Несподівано Нетаньягу, відомий глибоко підозрілим ставленням до журналістів, відкрився всім, хто простягав йому мікрофон. Він заявив, що «міжнародні сили витрачають мільйони» на те, щоб привести до влади лівих. А ще відкріс від обіцянки 2009 року стосовно державності Палестини, чим викликав жах за кордоном, але мінімум реакції в Ізраїлі, де вже ніхто й так не вірив, ніби він досі підтримує сценарій двох держав. Більш суперечливим бачилося співвітчизникам його попередження в день виборів про небезпеку того, що «на дільниці стадо ринуть» арабські громадяни.

Така кампанія, хоч і була огидною, але виявилася разюче ефективною. Після підрахунку майже всіх голосів «Лікуд» здобув 30 мандатів, Сіоністський союз – 24. Герцог привітав Нетаньягу. Питання тепер в тому, яку ціну заплатить Ізраїль за відчайдушний заклик Нетаньягу до правих.

Вибір союзників

Результати виборів до ізраїльського Кнесету, 2015 рік

(для затвердження членів уряду необхідна підтримка щонайменше 61 депутата парламенту)

За даними Haaretz.com

Насолоджуватися лаврами перемоги новому правлячому кабінетові доведеться недовго. Неприязнь до нього з боку Адміністрації Обами стала помітна відразу. Білий дім не привітав ізраїльського прем'єра з перемогою, як заведено. Обама не телефонував Нетаньягу, зате недовго подзвонив держсекретар Джон Керрі. Речник Білого дому сказав, що США «дуже занепокоєні риторикою поділу в Ізраїлі, спрямованою проти ізраїльських арабів». Крім того, Адміністрація «перегляне» підхід до дипломатичного процесу в світлі заяв Нетаньягу про сценарій «двох держав».

Далі, безперечно, конфронтації буде ще більше. Озброївшись відмовою Нетаньягу від сценарію двох держав, Палестинська національна адміністрація, швидше за все, з подвійним запалом візьметься за дипломатичне ізолювання Ізраїлю на міжнародних майданчиках. Наступного місяця вона приєднається до Міжнародного кримінального суду, де домагатиметься звинувачення Ізраїлю у військових злочинах під час війни в Секторі Газа минулого літа і в спорудженні єврейських поселень на окупованих територіях Палестини. Щоб відбитися від такого тиску, Нетаньягу знадобиться американська допомога, але ізраїльські дипломати побо-

юються, що Обама не дуже хотітиме боротися на боці Ізраїлю або ж виставить за це певну ціну.

Отже, попри свою публічну обіцянку сформувати правий кабінет і мантри однодумців прем'єра на кшталт: «Ми не хочемо єдності!» (з лівоцентристським Сіоністським союзом), Нетаньягу цілком може спробувати заманити до свого уряду лідера суперників і створити таким чином дипломатичний щит.

«Бібі хоче бачити Герцога у своєму уряді. Йому потрібен хтось, хто візьме на себе неминучий вогонь з боку Обами та європейців», – каже один із головних радників «Лікуду». Прем'єри від цієї політики часто віддавали перевагу спілці з Ізраїльському партією праці (вихідці з неї становили більшість у Сіоністському союзі), а не «природним партнерам» із правого крила: Іцхак Шамір у 1998-му, Аріель Шарон у 2005-му і власне Нетаньягу в 2009-му. Тож нікого не здивує, якщо після очорнення лейбористів як лівих капітулянтів під час кампанії тепер їх раптом запросять до уряду в ролі «поміркованої» сили.

Маючи перемогу за козир, Біньямінові Нетаньягу зараз має бути не надто складно подолати спротив прихильників та обурення колег із політичного крила, що хочуть міністерських портфелів. Герцог, зі свого боку, каже, що готовий бути в опозиції. Але з огляду на те, як активізувалися соратники-лейбористи в кампанії проти його лідерства, міністерська посада може видатися для нього привабливим варіантом.

Нетаньягу шукатиме нового міністра закордонних справ на заміну Авігдорів Ліберману, чия правоцентристська партія «Наш дім Ізраїль» здобула тільки шість мандатів (а новооб'єднані арабські політсили, які Ліберман намагався витиснути з Кнесету, – 13). А хто ж краще за авторитетного Герцога допоможе прибрати дипломатичний бардак, який залишився від прем'єра? Якщо його таки призначать до уряду, це стане аж ніяк не першим випадком, коли Нетаньягу обіцяє одне, а робить інше. ■

«Світ у 2015» – українська версія щорічного спецпроекту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже четвертий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», третій рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроекту. Змістову частину спецпроекту «Світ у 2015» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2015 році.

Передплатний індекс «Світ у 2015» **68098**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319;

«Світ у 2015»

за індексом 68098;

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- за 1 міс. – 45 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 6 міс. – 270 грн
- за 12 міс. – 540 грн

«Світ у 2015» – 45 грн

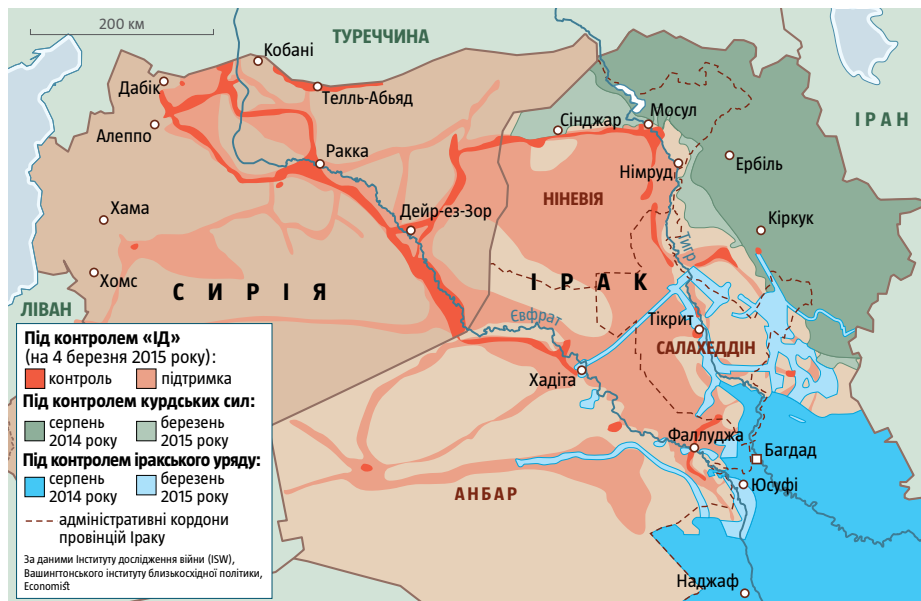
Телефон редакції: 044-351-13-00

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»		
касір	26009000022321		35392656
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	назва установи банку		300023
	ПАТ «Укрсоцбанк»		МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал		
	період:		
	платник (підпис)		сума, грн

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Дати відсіч

Проголосити халіфат не складно. Значно важче підтримувати його життєздатність. Але наразі «Ісламська держава» ще дихає

Утрині – тіло юнака, вбитого на передовій війни з «Ісламською державою» («ІД»). Але віддати йому останню шану в мечеті Імама Алі в Наджафі підходять одиниці. По один бік жінки ридають біля гробниці Алі, зятя пророка Магомета й четвертого халіфа ісламу, вбивство якого можна вважати за початок розколу між сунітами й шиїтами. По другий – тихо моляться група прочан з Ірану. У проповіді, яка лунає з гучномовців, йдеться про шлюб, а не про війну. На території довкола будівлі юрляться цілі родини, земля всяна сміттям і недоїдками.

Минулого літа мешканці міста Наджаф у самому серці шиїтського Іраку жили в смертельному страху перед приходом «ІД». Її бойовики масово вийшли з укріплень у Сирії та на північному заході Іраку й захопили значні території сунітської частини цієї країни. До Багдада їм лишалось кільканадцять кілометрів; під загрозою опинився й Ербіль, столиця автономного курдського регіону на півночі. У червні «ІД» проголосила відновлення

халіфату – єдиної держави для всіх мусульман. Але, на відміну від халіфату Алі, в цьому мали діяти вкрай суворі норми для правовірних: шийтів туди не приймали, багатьом сунітам також нічого не світило.

Проголошення халіфату на території між Іраком та Сирією – головна особливність специфічної загрози, яку становить «ІД». «Аль-Каїда» теж має плани щодо створення халіфату, але за її уявленнями він мав би виникнути як спільд прихильності мусульман до справи утворення. Водночас концепція «ІД» – це нав'язаний силою порядок, що приваблюватиме правовірних. Ця відмінність у поглядах частково пояснює розкол давньої давності між групами.

Перенесення халіфату із царини слів у дійсність, постанови його у формі справжньої держави частково пояснює такий успіх «ІД» у вербуванні бойовиків за кордоном. Допомогає в цьому географічне положення: Білад-аль-Шам (інша назва Леванту) посідає в уяві ревних правовірних особливе місце. У пророцтвах щодо кінця

світу йдеться про Дабік – регіон на півночі Сирії, який нині перебуває в руках «ІД» й назву якого має англомовний пропагандистський журнал угруповання.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ПРЕТЕНЗІЇ

Повстанські рухи часто здійснюють забезпечення на підконтрольних територіях, але мало хто з них претендує на якусь державність, тим більше в такому масштабі, як «ІД». Зараз на захоплених останньою землях проживає приблизно 8 млн осіб.

Халіфат має в собі певну велич і авторитет, навіть якщо більшість мусульман його не сприймає. Територія забезпечує його ресурсами. Але експансіонізм, потрібний для збереження державності, робить сумнівним постійний успіх цього утворення. Щоб фінансувати себе, «ІД» мусять і надалі розширюватися. Крім того, концепція халіфату полягає в тому, що він має бути скрізь. Водночас необхідно управляти вже захопленими територіями, щоб довести, що «Ісламська держава» – це не просто банда терористів.

Схоже, що в «ІД» були завищені очікування. У серпні її розширення зупинилось, а в багатьох районах Іраку довелося відступати з боями (див. карту). Тому в Наджафі й певною мірою в Багдаді боротьба з нею сприймається вже не як бій на виживання, а радше як просто чергова війна. Доходи, від яких залежить «ІД», зменшилися. З'являються ознаки невдоволення на підконтрольних територіях і поміж самими членами угруповання.

Міжнародна коаліція проти «ІД», організована США після відставки в серпні 2014 року прем'єр-міністра Іраку Нурі аль-Малікі, налічує зараз близько 60 країн; зазвичай вони завдають кільканадцяти повітряних ударів за день. Америка надала озброєння іракському війську й курдським пешмерга; інструктори зі США готують солдатів Іраку; такий самий вишкіл Америка обіцяє невеликому угрупованню повстанців із Сирії, що боротиметься проти «ІД».

Утім, на більшій частині території Іраку проти «ІД» переважно воюють шиїти, яких підтримує Іран. У розпал наступу «Ісламської держави» іракський аятола Алі аль-Сістані, один із шиїтських релігійних провідників, видав

фетву, яка закликала «всіх спроможних до служби іракців» вступати до «Хашид аль-Шабі», головної організації добровольців для боротьби з «ІД». На заклик відгукнулися здебільшого чоловіки-шіїти, що відчують обов'язок підкорятися наказам аль-Сістані – записалося щонайменше 100 тис. осіб.

Іран забезпечує «Хашид аль-Шабі» грошима і зброєю; це угруповання номінально підпорядковане іракському уряду, однак займається ним здебільшого Тегеран. Останній, окрім того, має великий вплив на натреновану американцями, але надзвичайно занедбану й розколоту за прем'єрства аль-Малікі армію і посилає туди радників, серед яких Касем Сулеймані, начальник іранської елітної Революційної гвардії. Завдяки старанням цього генерала Багдад нині добре укріплений, а повітряний транспорт безпечний. Скасовано комендантську годину, що тривала 12 років, тож іракці можуть до глибокої ночі курити кальян на набережних Тигру. Торгові центри й кафе заповнили юрми людей. Такого спокою в місті не було з часу вторгнення коаліційних сил під проводом США 2003 року.

Іракська армія та різноманітні шийтські добровольчі угруповання воюють на п'ять фронтів у провінції Салахеддін на північний захід від столиці й можуть, здається, незабаром відбити в «ІД» головне місто провінції Тікрит, хоча наступ на нього, схоже, зупинився 13 березня. За словами військових, тоді вони попросили американців про підтримку з повітря.

Курди повернули собі все, що вважають територією Курдистану. Їхня лінія фронту добре укріплена, і її прикриває авіація. За словами одного дипломата, «цей кордон завдовжки 1 тис. км нагадує Першу світову». Інколи «ІД» робить вилазки за його лінію (у січні відбувся запеклий бій за Кіркук), але рідко коли їй вдається проникнути вглиб курдської території більш ніж на 5 км.

У підсумку «ІД» втратила близько 13 тис. км², зменшившись на чверть порівняно із площею на піку завоювань. За підрахунками американців, близько тисячі її бойовиків загинуло лише в баталіях за Кобані – курдське місто біля сирийсько-турецького

кордону, яке, попри кількома-сячні спроби, групі так і не вдалося захопити повністю. За інформацією іракського експерта Гішма аль-Гашимі, убито 17 із 43 вищих командирів «Ісламської держави». Та, незважаючи на всі втрати, вояки з лінії фронту кажуть, що людей в «ІД» не бракує. Здається, вербування не припиняється й досі.

Але якщо військовий тиск поки не дуже й зменшив число бойовиків «ІД», то в іншому його наслідки видно. Гуссам Наджі Шенін Тагер аль-Ламі, колишній член цього угруповання, який перебуває зараз у в'язниці в Багдаді, каже, що воно боїться ударів із повітря. Саме вони змусили «Ісламську державу» відмовитися від перевезення припасів конвоями. Змінюється й спосіб ведення війни «ІД». «Раніше це був бій до перемоги або до смерті», – розповідає Саад Маан із Міністерства внутрішніх справ Іраку. Зараз вони інколи відступають. «Вони не воюють із нами на полі бою», – каже Наїм аль-Обейд із шийтського угруповання «Асаїб Ахл аль-Хак», одного з найвідоміших в Іраку. «Натомість вони розставляють саморобні вибухові пристрої і засилають терористів-смертників». Маан каже, що іракські війська «зламали волю «ІД», інші вважають це тактичною реакцією на зміну ситуації.

ЗНАЙОМЕ ЛИХО

Провідна роль шийтських добровольців у боротьбі з «ІД» перетворюється на проблему, коли справа доходить до відвоювання захоплених нею територій. Населення цих внутрішніх земель головню суніти, настроєні проти уряду через репресії Башара Асада в Сирії та прихильність до шийтів колишнього іракського прем'єра аль-Малікі. Вони не дуже люблять озброєних шийтів. Досі ця проблема не бачилася неподоланною, але поки що операції відбувалися переважно в районах зі змішаним населенням, де проживають і шийти, й суніти.

Хоча «Хашид аль-Шабі» старанно позиціонує себе як націоналістичне формування (труни в Наджафі накривають іракським червоно-біло-чорним знаменом, а не чорним, як інші в мечеті), воно майже повністю складається з шийтів. Для багатьох фронтовиків нинішня війна є релігійною. »

«ІСЛАМСКА ДЕРЖАВА»

Серпень 1998

Вибухи в посольствах

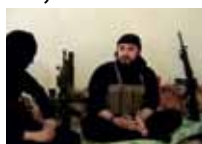
Вантажівки з вибухівкою від «Аль-Каїди» одночасно підриваються в американських представництвах у Танзанії та Кенії. Сотні вбитих

1999

Створення іракського угруповання джихадистів

Абу Мусаб аль-Заркаві створює воєнізоване джихадистське угруповання в Іраку

Листопад 2000

Прихід до влади Асада

Президентом Сирії стає Башар Асад унаслідок референдуму, що не викликає протестів

Лютий 2003

Вторгнення в Ірак

Сили під проводом США заходять в Ірак. Саддама Гусейна повалено. Асада звинувачують у сприянні перекиданню до Іраку іноземних бойовиків для боротьби проти Америки

Жовтень 2004

Створення «Аль-Каїди» в Іраку

Аль-Заркаві дає присягу бен Ладену, сформувавши таким чином «Аль-Каїду» в Іраку

Травень 2006

Ірак перехідного періоду

Створюється «Ісламська держава Іраку». Прем'єром стає Нурі аль-Малікі

Березень 2011

Початок сирийського повстання

У Сирії вибухають громадянські протести, їх намагаються придушити поліція та військові. Тисячі поранених

Січень 2012

«Ісламська держава Іраку» («ІДІ») засновує «Джабхат ан-Нусру»

У Сирії створюється джихадистське угруповання «Джабхат ан-Нусра» для боротьби з урядом Асада

Березень 2013

Заснування «ІДІЛ»

Виникає «Ісламська держава Іраку та Леванту» («ІДІЛ»). Відбувається розкол із «Джабхат ан-Нусрою» та «Аль-Каїдою». «ІДІЛ» захоплює місто Ракка на сході Сирії

Червень 2014

Здобуття Мосула

Бойовики «ІД» беруть під контроль Мосул, відтак стрімко просуваються до Багдада. Проголошують халіфат

Серпень 2014

На зміну аль-Малікі приходить аль-Абаді

Гайдер аль-Абаді змінює Нурі аль-Малікі на посаді іракського прем'єра. Коаліційні сили на чолі зі США починають бомбити «ІД» в Іраку, а потім у Сирії

Лютий 2015

Помста Каїра

Єгипет бомбить пов'язані з «ІД» цілі в Лівії після того, як бойовики обезголовлюють 21 єгипетського християнина

Американці не палають бажанням брати участь в операціях разом із шиїтами-добровольцями. Дехто з них воював проти США (особливо запекло – група «Асаїб Ахл аль-Хак») під час окупації після 2003 року. І добровольці та іранці, своєю чергою, менше схильні просити про допомогу авіації Сполучених Штатів, ніж іракські військові. Це пояснює відсутність повітряних ударів у Тікриті.

До того ж бойовики-добровольці відомі жорстокістю й схильністю страчувати без суду та слідства. Через таку поведінку в Тікриті не залишився б без наслідків можливий похід на Мосул – значно більше місто, яке спочатку було базою кліки джихадистів, колишніх прибічників «Аль-Каїди», що тепер заправляють в «ІД». Дехто вважає справжньою столицею халіфату саме Мосул, а не Ракку – місто на сході Сирії, куди відступила «Ісламська держава». За словами однієї його жительки, багато місцевих, що раділи відходу іракських військ аль-Малікі та появи «ІД», вбачають у наступі добровольців-шиїтів щось на зразок помсти.

Позаяк суніти не довіряють «Хашид аль-Шабі», для Мосула готують нову силу з місцевих добровольців та поліції, як розповідає один з іракських віцепрезидентів Усама аль-Нуджаїфі, суніт і уродженець цього міста. Дехто сумнівається, що її взагалі вишкочать або що вона узгоджуватиме свої дії з іншими сторонами. Це лише додає непевності щодо того, наскільки далеко і швидко можна буде продовжувати наступ на «ІД». Хоча деякі американські високопосадовці заявляють про можливість штурму Мосула навесні, говорити про це, яке зарано, поки точно не відомо, чи саме групи братимуть у ньому участь.

У Сирії, де в неї небагато противників, «Ісламська держава» утримує більшість захоплених територій. На північному сході її відтісняють на південь сили сирійських курдів, але вона повільно проникає на захід, у пустелю, що межує з містами Хама і Хомс, до нафтових родовищ, які поки що контролює режим Асада.

Важко сказати, чи допоможе «ІД» привласнення нових покладів чорного золота. Повітряні сили коаліції вміють підривати бурові вишки: 8 березня вони

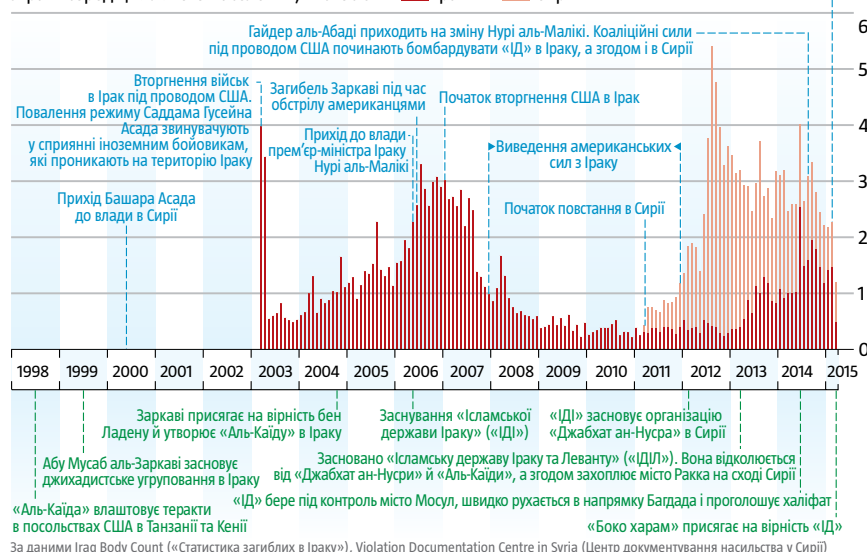
Звідки взявся халіфат

Утрати серед цивільного населення, тис. осіб

■ Ірак

■ Сирія

Египет обстрілює підрозділи «ІД» в Лівії

знищили нафтопереробний завод «ІД» біля міста Тель-Аб'яд на півночі Сирії. Гашимі вважає, що від початку таких нальотів утрювання втратило майже три чверті своїх доходів від нафти і через це опинилося у фінансовій скруті. Надії на те, щоб і далі вимагати викупи за західних заручників, немає. Сейфи банків у Мосулі вже розграбовано. «ІД» може заробляти продажем культурних цінностей, які вона ще не знищила в пориві боротьби проти ідопоклонства (як завжди, вціліле

ольних «ІД» територіях. Сирійці – втікачі з Ракки нарікають на сміття посеред вулиць і відключення електроенергії. Бойовикам усе ще платять (від \$90 до \$500 за місяць із надвишками на дружин та дітей), але Гашимі каже, що зараз вони отримують менше на житло і транспорт.

Згадана вище мешканка Мосула каже, що комунальні послуги в місті ще доступні. Але це може змінитися. Запаси хлору для дезінфекції питної води вичерпалися, а такі проблеми підривають державницькі амбіції «ІД» й віддаляють від неї тих іракських сунітів, які спочатку її вітали. Це не єдине джерело невдоволення. «Коли сюди прийшла «ІД», люди в Мосулі були щасливі, – розповідає жінка. – Але зараз багато хто зрозумів, що вона нічим не краща [за військові аль-Малікі]: заарештовують наших чоловіків без причини, просять у людей гроші, змушують їх закривати свої крамниці й платити за право відкрити їх знову».

Поки що тим, хто погоджується з варіантом ісламського урядування від «ІД» або вважає її форпостом проти репресій жорстокого режиму Асада чи шиїтського уряду Іраку, живеться стерпно. Але з погіршенням власного становища «Ісламська держава» дедалі частіше вдається до переслідувань. Вона шпигує за цивільним населенням та власними бойовиками й безжалюдно карає за переступи: як нещодавно

ОДНА ІЗ ПРИЧИН НЕЖИТТЕЗДАТНОСТІ «ІСЛАМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ» ЯК ДЕРЖАВИ – БРАК ФІНАНСІВ

може піднятися в ціні), а потім її залишаються хіба що гроші, принесені новими бойовиками, надходження від рекету й податки у вигляді мусульманської милостині – «закат».

Одна із причин нежиттєздатності «ІД» як держави – брак фінансів. Спочатку вона пропонувала своїм «громадянам» усі послуги, зокрема школи (нехай і зі зміненою програмою: без англійської, з більшою кількістю годин на вивчення Корану), лікарні та електропостачання. Останнім часом почалися перебої, які можуть посилитися, якщо уряди Іраку й Сирії припинять виплати заробітків держслужбовцям на підконтро-

давно повідомляли, одному терористові «ІД» відтіли голову за те, що він надто полюбляв карати на горло інших. Дотримуватися драконівських суспільних правил, зокрема заборони на паління та обов'язку носити нікаби для жінок, мають усі.

Тож не дивно, що люди дедалі більше нарікають на правління «ІД», особливо на сирійських територіях. Іракське походження більшості провідників «Ісламської держави» означає, що багато хто вважає їх окупантами. У Сирії вже вбито кількох членів цього угруповання, й організація проводить ротацію своїх емірів (принци – так називають місцевих правителів), побоюючись перевороту, що може статися через суперечки між іноземними та місцевими бойовиками (іноземцям платять більше). Подіють, що запроваджено нові заходи, які утруднюють дезертирство з «ІД», отже, такі спроби, очевидно, вже були.

У цьому світлі шокуючі пропагандистські прийоми «ІД» на кшталт спалення живцем полоненого йорданського пілота і знищення стародавнього іракського міста Німруд можна трактувати як жорстоку браваду, що приховує слабкість. Але це, здається, не відлякує невеликого потоку потенційних рекрутів, яких приваблює обіцянка нової держави. Бойовики й надалі їдуть із-за кордону: більшість із арабських країн, переважно Тунісу й Саудівської Аравії, але чимало є також із Заходу.

Інші країни забезпечують «ІД» не тільки кадрами, а й ідеологічною підтримкою. Лідер «Ісламської держави» Абу Бакр аль-Багдаді прийняв клятви вірності від угруповань із Лівії та Синайського півострова у Єгипті, а також від «Боко харам» із Нігерії. Це додає халіфату пишності, але схоже, що верхівка «ІД» не має реального контролю над силами, які склали цю присягу.

АКУЛИ МЕРТВІ. ТЕПЕР СМЕРДЯТЬ

Якщо халіфат не зможе розширюватися, він розвалиться, що похває претензії «ІД» на історичну чи навіть есхатологічну роль. Там, звідки «ІД» вже вибили, її більше трактують як звичайну терористичну організацію, якою вона й була перед початком захоплення

територій (див. «Ісламська держава»). Після звільнення від «ІД» розташованого на південь від Багдада міста Юсуфі там пролунало кілька вибухів. «Сефевіди» і «хрестоносці», як «Ісламська держава» називає Іран та Захід, другорядна проблема, найголовніше – винищувати місцевих ворогів.

Привабливість «ІД» за кордоном може на якийсь час пережити сам халіфат, а його ветерани, поза сумнівом, розсіються світом. Теракти від імені «ІД» відбуваються від Сіднея до Парижа. «Ми ще ніколи не стикалися з такою терористичною загрозою, – заявив американський дипломат Бретт Мак-Гурк. – І ці бойовики дуже молоді, тож небезпека зберігатиметься протягом усього нашого життя».

А політичні фактори, які дали «ІД» підстави сподіватися на власну державність, виявляться довговічнішими за неї. У Сирії поки що не видно кінця війни. За іронією долі Іран, який боїться угруповання, не перестає підтримувати Асада, а той вважає «Ісламську державу» корисною: поки вона існуватиме у вигляді збройної сили, він може позиціонувати себе як борця з ісламістськими повстанцями, яких Америка теж вважає злом, але не може з ними воювати на місці.

У політичному житті Багдада й надалі домінують іракські шиїти. Це не означає відсутності змін. Більшість іракців, незалежно від переконань, вважають, що після приходу торік до влади прем'єр-міністра Гайдера аль-Абаді ситуація покращилася порівняно з тією, що була за Малікі. Абаді сформував більш представницький кабмін, розподіливши міністерства між сунітами, шиїтами та курдами, і прийняв бюджет, хоча проблем у ньому задосить. Новий дух співпраці запанував у уряді почасти через загрозу від «ІД».

Але віце-президент Іраку Аїяд Аллаві вважає, що цей уряд більше говорить, ніж діє. Вимоги сунітів (наприклад, звільнити ув'язнених за час правління Малікі) здебільшого не виконані. Багато що залежить від долі Національної гвардії – нової сили, запропонованої на протидію домінуванню шиїтів у війську. Багато іракців побоюються, що це буде просто новий варіант угрупо-

вання «Хашид аль-Шабі», дещо розбавлений сунітами, який дасть новий статус переважно іранським частинам, а відтак лише посилить вплив Тегерана на питання, пов'язані з державною безпекою. У країні, де запанувала глибока недовіра, чимало хто вважає, що «ІД» – це, по суті, фасад, створений для прикриття захоплення іранцями апарату держбезпеки Іраку. Ще більше людей переконані, що йдеться про підступні Америки.

Настроєні проти «Ісламської держави» суніти вважають, що їх слід знову озброїти як тоді, коли американці боролися проти попередниці «ІД» в Іраку – «Аль-Каїди». Але давати зброю їм ніхто не бажає. «Ми хотіли мати національну армію, – каже Газі Файзал аль-Куауд із плеємної групи, яка воює на боці уряду в Рамаді. – Натомість вони створили щось на кшталт шиїтської «ІД».

А недовіра шиїтів до сунітів зростає так само швидко, як і втрати від їхніх бойовиків. Оглядаючи велегенське кладовище в Наджафі, копачі могил говорять про розквіт свого бізнесу завдяки частим похованням бойовиків.

ПРИВАБЛИВІСТЬ «ІД» ЗА КОРДОНОМ МОЖЕ НА ЯКИЙСЬ ЧАС ПЕРЕЖИТИ САМ ХАЛІФАТ, А ЙОГО ВЕТЕРАНИ, ПОЗА СУМНІВОМ, РОЗСІЮТЬСЯ СВІТОМ

«Стільки роботи я ще ніколи не мав, – каже один, – навіть після 2003-го чи 2006-го [у розпал громадянської війни в Іраку]». Суніти «ніколи не мирилися з утратою влади ще з часів імама Алі, то чому б мали змиритися зараз?» – питає крамар-шиїт Гайдер. «Там, де суніти дориваються до зброї, виникає «ІД», – каже доброволець Башар. Багато шиїтів вважають, що боротьба проти «Ісламської держави» виправдовує недопущення сунітів до влади й апарату державної безпеки.

Дальше існування держави, яку хотіла збудувати «ІД», бачиться дедалі менш імовірним, і це добре. Проте сплюндровані території, на яких мав постати халіфат, можуть постраждати навіть більше, ніж на початку. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

«Ой татарин братічок, татарин, продав сестрицю задаром...»

Які цінності прищеплює юним громадянам Українська держава через шкільні підручники

Автор:
Гульнара Бекірова

У матеріковій Україні впродовж останнього року стало модно вболівати за кримських татар, але визнаймо, що таке ставлення до співнароду почало формуватися щойно після анексії, коли світ нарешті оцінив проукраїнськість представників цієї нації. Тепер у різних містах країни часом можна натрапити на кримськотатарський стяг і навіть українські телеканали часом розміщують його в кутку поряд із синьо-жовтим. Утім, доки не відбулося анексії, ставлення до Криму було радше байдужим, а до кримських татар часом і ворожим. Що дає підстави так стверджувати? Не вигуки в маршрутках чи на базарах і навіть не журналістські матеріали, а аналіз шкільних підручників. Годі заперечити, що вони є лакмусовим папірцем гуманітарної політики уряду. На прикладі цих книжок можна продемонструвати, які цінності прищеплює своїм громадянам держава, на яких пріоритетах вона будує своє майбутнє.

У цій статті представлено результати проекту «Толерантні підручники – толерантне суспільство», здійсненого у 2010–2011 роках за підтримки фонду «Відродження» організації «Рада вчителів» (Бахчисарай), керівник – Діляра Сейтвелієва, дослідники – Ельведін Чубаров і авторка цих рядків. Мета проекту – дослідження текстів у підручниках гуманітарного циклу для середніх загальноосвітніх шкіл на предмет вмісту фрагментів нетолерантного ставлення до національних та релігійних меншин.

НАЙБІЛЬШЕ СПЕКУЛЯЦІЙ У ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ ВИНИКАЄ НА ТЛІ УКРАЇНСЬКО-ТАТАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Із результатами дослідження можна ознайомитися у книжці «Толерантні підручники – толерантне суспільство» (Бекірова Г., Чубаров Е. – Сімф., 2011)

Було проаналізовано 52 шкільні підручники й посібники з предметів гуманітарного циклу. 50 із них рекомендовані Міністерством освіти і науки України для середніх загальноосвітніх шкіл I–III ступенів. Серед цих книжок є як україномовні, так і російськомовні (переклади або оригінали), за якими здебільшого навчалися школярі Криму. У статті наведено цитати з оригіналу.

КНИЖКИ ДЛЯ НАЙМОЛОДШИХ

Підручники для першокласників повинні надати учням у доступній формі загальні знання про довколишній світ, про рідну

країну, про суспільство, повноправними членами якого вони є. При цьому авторам варто стежити за дотриманням принципів правдивості й об'єктивності. І цими принципами вони часто нехтують. Вчитайтесь у фрагмент із параграфа «Пам'ятки старовини рідного краю» підручника для першокласників «Я і Україна. Віконечко» (Бібік Н. М., Коваль Н. С. – К., 2007):

«Кожне місто або село має старовинні споруди: будинки, храми, пам'ятники тощо. У Києві це Золоті ворота, Софійський собор, Києво-Печерська лавра. У Львові – площа Ринок, Високий замок. У Криму – Воронцовський палац. Ці пам'ятки є зразками культури минулого».

Зауважимо, що Крим не місто й не село, а півострів,

адміністративно-територіально – республіка. В усіх прикладах, окрім кримського, справді йдеться про найавторитетніші пам'ятки минушини. А тут як символічний об'єкт, що характеризує регіон, наведено відносно нову архітектурну пам'ятку, яка втілює для корінного народу період російського володарювання, що супроводжувався пануванням царської адміністрації, політикою знеземелення, витісненням із рідного краю корінних жителів. Натомість у Криму є чимало інших історико-культурних пам'яток, гідних згадки в підручнику: пов'язані з кримськими татарами мечеть Узбека, Бахчисарайський ханський палац-музей, з давніми греками – Херсонес, із генуезцями – фортеця в Судаку, з різними етносами – Чуфут-Кале.

Найбільше спекуляцій виникає на тлі історії українсько-татарських відносин. У підручнику для третього класу «Книга по чтению» (Гудзик І. Ф. – К., 2003) молодший школяр уперше знайомиться з воєнними подіями українського народу. Наведено фрагмент, присвячений виборам гетьмана в Запорозькій Січі, а в ньому – слова Петра Конашевича-Сагайдачного:

– *Какая вера бусурманская?*
– *Турецкая, батько!* – *ответили казаки.*
– *А в чей неволе крещеный народ?*
– *В турецкой!* – *зашумели казаки.*
– *Так что же долго советаться и ссориться, выбирайте побыстрее гетмана, и пойдём освобождают крещеный народ из неволи, – сказал Сагайдачный.*

Далі в тексті наведено церемонію виборів гетьмана і знову йдеться про ворогів. За-

значимо, що перед нами не підручник з історії, а книжка для читання, й доречність уривка з таким експресивним забарвленням викликає сумніви. «Бусурманська» (а по суті, мусульманська) віра подана в негативному світлі, й у свідомості дитини закладається стереотип, що боротьба козаків проти іновірців була праведною, а турки й татари –

це вороги, винні в поневоленні християнського народу.

ПІДРУЧНИКИ З ІСТОРІЇ

Для закріплення матеріалу про Кримське ханство у підручнику для п'ятого класу «Вступ до історії України» (Мисан В. О. – К., 2010) автор ставить запитання: «Поміркуймо. Як Крим став татарським?». Наступний абзац на-

у підручнику з історії для п'ятого класу кримський татарин зображений як відверто негативний персонаж

писаний так, щоб підкреслити войовничість і жорстокість кримських татар, залежність ханства від Османської імперії, тяжіння його економіки до торгівлі людьми, звідки й постійні набіги на Україну (тоді як дослідження істориків свідчать, що частка работоргівлі в економіці ханства не перевищувала 15%). Водночас козаки показані благородними лицарями, які «рабам давали волю», «визволяли полонених», тоді як історикам відомо: січовики також формували ясир із підданих ханства (дослідники цього питання розкажуть вам ще й про те, що інколи козакам навіть вдавалося продати кримських рабів у самому Криму грецьким работоргівцям).

Заторкнуто в підручнику теми передачі півострова Україні в 1954 році та депортації кримських татар. Включення Криму до складу УРСР показане важкою ношею, яку змушений був нести український народ. Стосовно депортації сказано лише, що вона охопила кримських татар (про вірмен, болгар, греків, німців не згадано) і що причиною стало звинувачення у співпраці з нацистами. Про те, що воно було безпідставне, що переважна частина цього народу воювала проти гітлерівців на боці Червоної армії і що з нацистами співпрацювало значно більше слов'ян, ніж кримських татар (згадаймо загони російського воєначальника Власова), не сказано нічого, як і про те, хто і якими методами здійснював депортацію, які її трагічні наслідки, коли кримські татари змогли повернутися на батьківщину і чи всім це вдалося.

Підручник для сьомого класу «Історія України» (Смолій В. А., Степанков В. С. – К., 2007) подає розлогий матеріал, присвячений Кримському ханству та його відносинам з українцями. Аналізуючи соціальну структуру новоутвореної держави, автори підкреслюють відсталість, «ранньодержавний» характер кримськотатарського суспільства, у якому «тільки зароджувалися» феодальні відносини, аби потім обумовити

його бойовність і агресивність щодо сусідніх територій. Зрозуміло, автори не вдаються в деталі, аби пояснити, що насправді Кримський ханат мав звичну для багатьох держав свого часу (зокрема, й для Речі Посполитої, до складу якої тоді входила більша частина теперішніх українських земель) систему «феодальної станової демократії» з виборним монархом. Інша річ, що дальший розвиток його політичної системи штучно гальмували османські султани, зацікавлені в збереженні контролю над Кримом як джерелом дешевої військової сили та невільників.

Цілий параграф підручника присвячений релігійній ситуації в Україні з поясненням особливостей протестантських течій, поширених на той час. Однак жодного рядка про іслам на землях Кримського ханства, які пізніше становили чималу частину території сучасної України, не сказано і про такий відомий навчальний заклад XVI століття, як Зінджирли-медресе в Бахчисарай.

У підручнику «Історія України» для восьмого класу (Власов В. С., Данилевська О. М. – К., 2010) анексію Росією Кримського ханства українські автори, як і багато поколінь великодержавних та радянських істориків, називають «приєднанням».

Як позитивний приклад можна відзначити фактографічно точне відображення в підручнику для 11-класників «Новітня історія України. Частина друга (1939–2001)» (Турченко Ф. Г., Тимченко С. М., Панченко П. П. – К., 2001) депортації кримських татар, вірмен, болгар, греків із території Криму та південних регіонів України. Це, мабуть, єдина об'єктивна інформація щодо цієї страшної події у вітчизняних підручниках.

ПІДРУЧНИКИ З ЛІТЕРАТУРИ

Поміж навчальної літератури для загальноосвітніх шкіл у «зону ризику» на предмет наявності текстів нетолерантного змісту потрапляють і підручники та посібники з літератури. Хоч як дивно, такі тексти

Чимала увага у шкільних підручниках приділена боротьбі козаків проти татар

можна знайти в підручнику, призначеному для закладів із навчання мовами національних меншин. А саме в «Українській літературі» для сьомого класу (Радченко А. Ф., Баліна К. Н., Тригуб І. А. – К., 2008).

Відразу зазначимо, що у вступі є правильні настанови про рідну мову, однак позитивний відтінок звернення до читачів затьмарений низкою фрагментів із літературних творів. У «Думі про Маруся Богуславку» тема любові до народу вибудована на порівнянні й навіть протиставленні рідного краю і чужини, своєї і чужої культур, релігій, свободи й неволі.

В історичній повісті Андрія Чайковського «За сестрою» сюжет побудований на історії порятунку української дівчинки Ганни її братом Павлусем із татарської неволі в далекі часи. Твір насичений динамічними подіями, що розгортаються на географічних просторах України та Кримського ханства, й торкається низки складних проблем у взаєминах між кримськими татарами й українцями (набіги, погоні, работоргівля).

«Степане! Зброю бери! У селі татари!

Діти стали плакати, а дід вибіг прожогом з хати...

Надворі стало ясно від пожежі. Ціле село прокинулось. Люди з криком, галасом і зойком стали рятувати свою мізерію. Виганяли товар із стайні та виносили з хат свої пожитки.

Про рятунок палаючих хат не було що й думати. Не було чим гасити, а солом'яні покрівлі, висушені від сонця, займалися одна по одній. У селі стало мов у пеклі...

У цій хвилі з обох боків на майдан сунулася чорна валка, збита вкупу. Здавалося, що якась чорна, як ніч, хмара впала на землю і суне лавою з двох боків у село. А з тої хмари без упику лунав чортячий крик: «Аллах, Аллах!» Почулося декілька вистрілів із рушниць, та це їх не спинило. Татари вже були на майдані. Тепер можна їх було при світлі пожежі розпізнати. Вони розбіглися і стали ловити людей».

Тема трагізму історичних відносин українського та кримськотатарського народів через літературні твори представлена й на сторінках інших підручників. Навряд чи вправданий опис міститься у книжці для дев'ятого класу (Міщенко О. І. – К., 2009), у якій наведено фрагмент із весільної пісні, де «продавця»

нареченої порівнюють із татариним. Досвідчений читач зрозуміє, що це місце в пісні є відлунням історичної пам'яті про полон і работоргівлю в давні часи, та чи дасть собі із цим раду без кваліфікованих пояснень школяр?

«Чекають молодого, який, повернувшись тепер уже за дружиною, платить останній викуп – за право сісти біля молодої. На порозі його зустрічають хлібом-сіллю теща з тестем.

Здебільшого «продавцем» нареченої був її брат, тому до нього й зверталися дружки в пісні:

*Ой татарин братічок,
Татарин,
Продав сестрицю
Задаром».*

Загалом у результаті дослідження виділено 170 нетолерантних фрагментів із 28 підручників і посібників. Більшість випадків стосувалася кримських татар.

ЯКЩО УКРАЇНА – СПІЛЬНИЙ ДІМ

Годі заперечити, що шкільні підручники – це не лише «постачальник» знань, а й «будівничий» світогляду особистості. Від їхнього змісту багато в чому залежать цінності юних громадян країни, а відтак і її розвиток. Тому дуже важливо, щоб навчальні книжки містили максимально зважену, коректну інформацію стосовно народів, які населяють сучасну Україну – державу поліетнічну й поліконфесійну.

В усіх досліджуваних підручниках і посібниках з історії України для дев'ятих – одинадцятих класів загальноосвітньої школи події та історичні процеси в XIX–XX й на початку XXI століття розглядають виключно на етнічно українських землях і з позиції становища та розвитку українського етносу: нових явищ в економіці, стану культури й освіти, формування національно-визвольного руху та його ідеології, релігійного життя тощо. Інші етнічні групи, що брали участь у формуванні української політичної нації на територіях, які ввійшли до сучасної Української держави, або випадають із

Більшість кримських татар осіли і освоювали довкілля: займалися землеробством, скотарством, торгівлею. Кримські татари були вправними воїнами. Змалечку хлопчиків учили сидіти в сідлі, користуватися зброєю. Так формувалася сильна татарська кіннота.

Кримський півострів залежав від Туреччини. Турецька держава була сильнішою і підпорядковувала собі Кримське ханство. Турецько-татарська знать збільшувала свої землеволодіння за рахунок завойовницьких походів. Особливий інтерес був до українських земель. Воїни турецько-татарських загонів під час вторгнення ставали своєрідними мисливцями. Вони «полювали» на людей. Молодих кремезних чоловіків використовували на галерах як веслярів, у землеробстві, на будівництві. Дітей, жінок, літніх людей – у домашньому господарстві. Тисячі невольників продавали на ринках Криму й Туреччини. Часто, з метою викупу, бусурмани викрадали членів знатних родин.

цього опису, або ж показані як «вороги» та «зрадники» українців.

Кримські татари в цих книжках не згадуються ані в описах суспільно-політичних рухів, ані в контексті соціально-економічному (зокрема, знеземелення та хвиль масової еміграції з причорноморських степів і Криму), ані в розділах про культуру та релігійне життя, про початок національного відродження. В історії культури й освіти знову-таки йдеться тільки про етнічних українців, тоді як бодай побіжні згадки про славетного кримськотатарського просвітника Ісмаїла Гаспринського, або про великого караїмського письменника й археолога Авраама Фірковича, або про Зинджирли-медресе (засноване 1500 року в Бахчисарай), один із найдавніших закладів Східної Європи, також могли б пробуджувати в маленьких громадян гордість за свою країну, за її історію, розуміння того, що учасниками її побудови було чимало видатних людей, які належали до різних націй. У сучасних підручниках гуманітарного циклу (історія, література, етика) не виявлено жодного більш-менш серйозного тексту про такі світові релігії, як іслам чи юдаїзм, не наведено жодної цитати зі священної книги мусульман – Корану.

Оскільки наша сучасна держава є поліетнічною і поліконфесійною, дуже важливо,

Цитата з підручника «Вступ до історії України» (Мисан В. О. – К., 2010)

щоб шкільні підручники містили максимально зважену, коректну інформацію стосовно народів, які її населяють. Звісно, історія земель сучасної України, як і більшості держав світу, насичена війнами, боротьбою, жорстокістю, а взаємини між народами, що її населяють, не були рівними протягом століть. І говорити про це потрібно. Але варто пам'ятати: якщо тепер Україна

У СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКАХ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ НЕ ВИЯВЛЕНО ЖОДНОГО БІЛЬШ-МЕНШ СЕРІОЗНОГО ТЕКСТУ ПРО ТАКІ СВІТОВІ РЕЛІГІЇ, ЯК ІСЛАМ ЧИ ЮДАЇЗМ

є нашим спільним Домом, то її історія має бути висвітлена без замовчувань на користь одних і без звинувачень інших. Якщо йдеться про шкільну освіту, котра має на меті, зокрема, виховання громадянина, то вона повинна триматися балансу між принципами об'єктивності, історичності, науковості.

На жаль, до результатів цього дослідження у 2011 році мало хто дослухався. Навряд чи зміни в освіті завадили б торішній анексії, але сміємо припустити, що недолуга система пропаганди й антипропаганди у школах відіграла свою роль у розділеності України. ■

Статистична зачистка

Автор:
Лесь Терен

У Криму доволі мляво відсвяткували річні ювілеї «референдуму» та «возз'єднання з Росією». З урахуванням попередніх вихідних із чорних дат 16 та 18 березня можна було влаштувати цілі весняні канікули на кшталт травневих. Але, на диво, усе вийшло напрочуд скромно. На сценах у Сімферополі та Севастополі стрибали другорозрядні співаки штибу газманових і чічеріних (навіть Кобзон не приїхав). Озброєні гоппіки з аксьоновської «самооборони» провели як зуміли «уроки патріотичного виховання» для кримських школярів (можна уявити, чого здатні навчити дітей учораšní братки та бригадири). Якись чиновники сказали якісь слова та нагородили якихось людей орденами (авжеж: Крим тепер має й власні ордени!). І все. Гучного всекримського фестивалю з морем прапорів якось не вийшло: поперше, суворий режим бюджетної економії – не розгуляєшся. А по-друге, негода. Групи ентузіастів пробивалися крізь заметіль на міські майдани в надії долучитися до народних гулянь, не знаходили їх і гнівалися на міське керівництво: як же так, Росія святкує «день возз'єднання» активніше й веселіше за нас! Он там які мітинги в телевізорі! Різним церковним і мистецьким «кликушам», що прозирали глибинні «містичні знамення» в подіях минулої весни, погода підкинула хороший ребус: ну ж бо проречіть, чому в розпал святкувань увесь Крим раптом засипало снігом? І так засипало, що замети перекрили автомагістралі, зокрема й «дорогу життя» до переправи Крим – Кавказ. А в садах мороз, як поскаржився місцевий «мінсільгосп», побив персики, черешню й виноград, позбавивши півострів перспектив мати влітку власні фрукти. Наостанок «святкувань» небесна механіка підкинула «провидцям» ще один подарунок: затемнення сонця. Його, щоправда, не було видно через щільні снігові хмари. Але хто шукав «знамень», той отримав їх повний віз. Ото нехай тепер намагаються витлумачити їх у сприятливому для себе сенсі.

Тим часом триває боротьба за виживання кримськотатарського АТР. Найяскравіший проект серед усього місцевого телебачення, телеканал за рік окупації набув реноме «дисидентського», бо порушував теми, про які небагато хто в нинішньому Криму наважується говорити навіть пошепки. До дирекції давно протоптали стежку феєсбешники: то виносять офіційні попередження новинарям, то обшукують відеоархіви. Від сумної долі інших «вільнодумних» колег по цеху (тобто так званої націоналізації) АТР рятує лише московська прописка його власника – кримськотатарського бізнесмена Ленура Іслямова. Тож задушити теледисидентів

вирішили іншим чином. Канал зобов'язали переєструватися за російськими нормативами до 1 квітня, без чого той втрачає право виходити в ефір. Чотири спроби оформити папери завершилися однаково: російські крючкотвори неспішно повертають документи без розгляду, щоразу чіпляючись до нової дріб'язкової формальності. Між тим термін спливає. Проблема порушують на засіданні в ООН. Путіну пишуть журналісти всього світу й багатонаціональна глядацька аудиторія. Керівництво АТР у безвиході вже було публічно зголосилося на суто культурно-просвітницький формат, «без політики». Але все дарма: телеканал твердо вирішено знищити. І справжню причину Аксьонов назвав прямо: «Канал дає надіжду на возвращеніє Крима в Україну». За сучасними кримськими мірками така надія справді є смертним гріхом та кримінальним злочином.

Що вже казати про надії та мрії, коли навіть прості лінощі, які завадили чиновникам деяких кримських установ вчасно замінити на фасадах старі таблички з тризубами (як до того 20 років подекуди заважали замінити радянські), викликали істеріку на трибуні в «депутатки госсвета» Савченко: для неї це все одно, якби «фашисти ушли, а свастика осталась».

На тлі такого ставлення до всього українського видаються цілком очікуваними оголошені цього тижня попередні результати жовтневого «перепису населення». Чисельність українців, звісно, спробували занизити до мінімально можливої цифри. Порівняно з останнім законним переписом 2001 року нас тут тепер нібито не 24%, а лише 16% населення. Але, зробивши «статистичну зачистку» Криму, російські расисти загнали себе в пастку, адже різке зменшення чисельності етнічної спільноти майже на 40% (в абсолютному відношенні на 232 тис. осіб) є незаперечною ознакою геноциду. Немає сумніву, що рано чи пізно окупантам ще пригадається ота статистика, коли вони відповідатимуть у міжнародних судах за геноцид українців на півострові. Кримських татар порахували іншим методом. За твердженням «рахувальників», їхня кількість залишилася майже без змін (це необхідно для фанфар із приводу «безпроблемної інтеграції» кримців до сім'ї російських нацменів). Але, здається, певну частину кримців приписали до 45-тисячної діаспори вихідців із російського Татарстану, адже раніше казанських татар налічувалося менш як 15 тис. – невже за останній рік їхня чисельність могла справді потроїтися?

Кажуть, наступного року росіяни збираються переписувати ще й живність та великі дерева у дворах. Певно, задумали щось намахлювати й із відсотковим співвідношенням Сірків і Шариків... ■

Привід натиснути на курок

Автор:
Станіслав
Васін

С тавлення до праці цілком визначає контроверсійність тих цінностей та ідеалів, які йдуть на Донбас із решти України. І мова тут радше не про саме поняття заробітку, а про умови, у яких опиняється простий шахтар чи металург, що не дають йому змоги, висловлюючись образно, вийти за межі мислення ортодоксального пролетарія, чиї нелюдські умови роботи тільки й забезпечують йому право пишатися собою.

Але ж саме в цьому й криється стрижень психології населення Донбасу, ідеали свободи та рівності для якого завжди означали щось на кшталт вибору мотузки для власної шії. Людина, яка працює по 12 год на добу в дуже важких умовах із зарплатою 2,5–3 тис. грн і часто не має жодних соціальних гарантій, ментально перетворюється певною мірою «мазохіста», що проклинає такий спосіб життя й водночас не уявляє свого існування поза ним. Чи варто дивуватися, що вона не переймається проблемами корупції, свобод, правової держави та демократії в широкому сенсі цих понять?

У результаті соціальних потрясінь зими 2014 року, а також їх продовження вже навесні багато жителів Донбасу втратило роботу, що в психологічному плані означало не просто відсутність можливості піти в магазин, а й крах дуже вагомої частини їхнього особистого простору, яку намагалися заповнити «пустими» словами з екранів ТБ про перемогу демократів над злом. Не вдаючись до прикладу за формою, за своєю суттю ситуацію, що склалася, можна було б порівняти з реформою 1861 року, коли багато кріпаків, діставши свободу, свідомо поверталися до своїх господарів, щиро не розуміючи, що їм тепер робити з власним життям.

Забігаючи трохи наперед, зазначу, що значна частина нинішнього «ополчення» з-поміж людей, які справді проживають на території Донбасу, вступила до його лав саме під дією зовнішнього середовища, до останнього працюючи під свистом мін, що пролітали над їхніми головами. Тільки втративши джерело доходу й діставши вільний час, чимало їх пішло в «ополчення», переносючи зовнішні штампи та ідеали на кшталт «руського міра» на власний внутрішній досвід. Причому багато з тих, хто працював на Донбасі, вже в розпал конфлікту не отримували за свою роботу ані копійки (особливо в шахтарській галузі), але і далі спускалися під землю без найменшої надії на зарплату.

Здебільшого ці люди до війни заповнювали місцеві лавочки, запиваючи тараньку щойно купленим пивом. Однак той факт, що вони готові були прийняти систему

з достатньо жорсткою регуляцією цінностей, поглядів та думок, пропоновану їм у чомусь Кремлем, якраз і пояснює поголовну добровільну мобілізацію в лавах «ДНР», що спершу справді не забезпечувала своїх «ополченців» стабільною зарплатою.

Доволі яскравим прикладом у цьому сенсі може слугувати «ополченець» із позивним Лис, що вступив у «казачество» лише через три дні після того, як втратив джерело доходу. Ділячись власним досвідом тепер, багато місяців потому, він каже, що відчуває неймовірне емоційне піднесення тільки тоді, коли стоїть зі снарядом у руках біля гармати, яке переважає страх власної смерті.

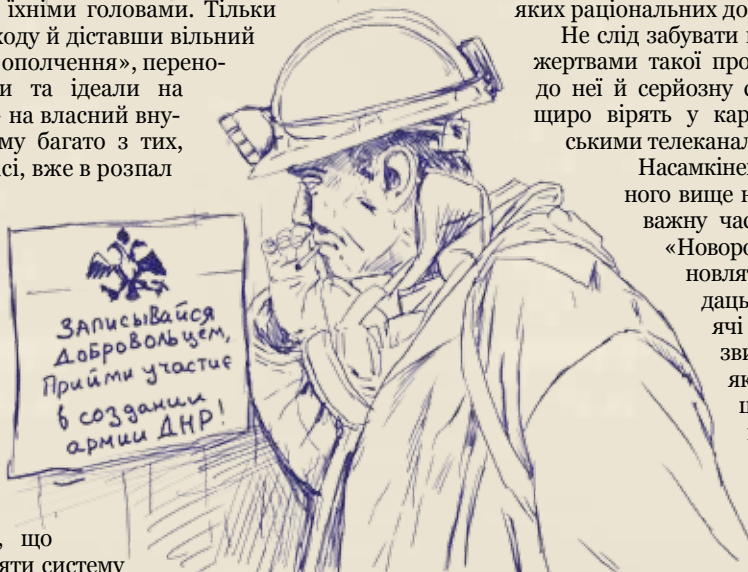
Страх як визначальний бік сили також присутній у суспільній свідомості донецчан та інших жителів Донбасу. Тут можна виокремити цілу низку підсвідомих мотивів, які стимулюють місцеве населення всіма можливими способами чинити опір київській владі – як ментально, так і фізично.

І першим у цьому списку міг би стояти страх перед змінами, що частково переплітається з тривогою у зв'язку із втратою стандартної лінії життя «робота – дім – робота». І якщо для більшості людей він пов'язаний саме з практичним боком питання (фінансами тощо), то для мешканців східного регіону постійність мислення завжди збігалася зі способом життя і так звана соковість насправді не що інше, як дуже давня традиція делегувати свою відповідальність одній людині, замість того щоб приймати рішення самому.

Нинішня інформаційна війна внесла й свій колорит у довгий список місцевих стереотипів, коли літнє населення стало щиро боятися звірств українських «нацистів», а молодше покоління «всією душею» має намір протистояти їм у боротьбі за «вільний Донбас». Те, над чим сміється решта України, – міфи про розп'ятих дітей і масові зґвалтування, – стає на Донбасі новою ментальною реальністю, яка на два кроки попереду будь-яких раціональних доводів та аргументів.

Не слід забувати й про те, що люди, які стали жертвами такої пропаганди, насамперед мають до неї й серйозну схильність, бо далеко не всі щиро вірять у картинку, трансльовану російськими телеканалами.

Насамкінець на підтвердження сказаного вище не зайве зауважити, що переважну частину незгодних із «ДНР» і «Новоросією» жителів Донбасу становлять саме студенти й викладацький склад вишів, а також діячі культури, тобто, говорячи звичайною мовою, інтелігенція, яка не обтяжена важкою працею і яка зберегла свіжість мислення. На жаль, більшість цих людей перетворилися на мігрантів, із різним ступенем комфорту оселившись в інших регіонах нашої країни. ■

Хто нагодує Луганськ

Автор:
Денис Казанський

Сьогоднішні мітинги в Луганську дещо відрізняються від тих, які відбувалися там рік тому. Якщо в 2014-му прийнято було кричати «Україні більше немає», то сьогодні факт її існування в Луганську повністю визнаний. Понад те, від цієї самої України там тепер хочуть грошей. Варто було тільки перестати спрямовувати на Луганщину бюджетні трансфери, як важливість України для кожного жителя стала очевидною. Перефразовуючи Декарта, можна сказати: «Даю гроші, отже, існую».

23 березня в Луганську відбувся черговий мітинг, на якому оратори з надрином просили грошей у «бандерівців», «фашистів», «хунти» й «нахлібників» із Західної України. Просили люди, які раніше заявляли, що не хочуть мати нічого спільного з Україною і Київ їм більше не столиця. Просили ті, хто казав, що не визнає «київську хунту» як легітимну владу.

Сумнівів бути не може: у мітингу брали участь саме прихильники сепаратистів. Адже акція проходила під прапорами маріонеткової проросійської організації «ЛНР». Стягів країни, у якої луганчани вимагали грошей, на мітингу, звісно, не було. Однак усі промови були присвячені тільки їй. Розуміння незалежності в луганських сепаратистів явно відрізняється від загальноприйнятого, адже їй зазвичай домагаються тоді, коли дуже хочуть позбутися залежності. А тут люди, навпаки, ні про що, окрім України, думати не можуть.

Прохання до України взяти Луганськ на утримання, що лунали на мітинг сепаратистів «ЛНР», видавалися щонайменше безглуздими. Чи можна уявити собі, щоб «Свобода» або «Правий сектор» влаштували акцію, вимагаючи від Путіна платити пенсії українським бабусям, бо ті працювали на Москву до 1991 року? А в Луганську таке чомусь вважається нормою. Вимолювати гроші у своїх ворогів, з якими точиться війна, — здавалося б, яка нищість! Та, виявляється, прибічникам «ЛНР» не соромно опускатися до цього.

Здивування викликає також вимога до Порошенка «зняти економічну блокаду» Донбасу. Про яку блокаду взагалі йдеться? Економічну блокаду, приміром, Росія здатна влаштувати Татарстану або Башкирії, які з усіх боків оточені її територією. А яким чином Україна може організувати блокаду «ЛНР» чи «ДНР», що мають спільний кордон із РФ?

З Росії на окуповану територію, як відомо, у великих кількостях потрапляють зброя та військова техніка. Тож про яку блокаду йдеться? Продукти можуть вільно завозитися на окуповану територію з Росії. Щоправда, там вони коштують значно дорожче, ніж в Україні. Але в цьому Порошенко вже точно не винен. Хотіли в Росію — будьте ласкаві, платіть.

Пора б уже громадянам, що підтримують сепаратизм, навчитися відповідати за власні вчинки. Або потрібно визнати свої помилки, чесно заявити про те, що ніякого референдуму не було, сепаратизм скасовується і Луганська область повертається до складу України на колишніх умовах. Або гордо відмовитися від усіх грошей з українського бюджету та вимагати виплат від тих, кого в Луганську вважають легітимною владою: від Мозгового, Дрьомова та Плотницького. Або в крайньому разі від тих, хто ходив на незаконний референдум, утворюючи довгі черги перед виборчими дільницями на радість журналістам із Москви.

Стара хвороба донеччан і луганчан — колосальна безвідповідальність — проявляється тепер повною мірою. Вона не нова. Недуга давно вже стала хронічною, і підхопив її Донбас ще за радянської влади. Але поступками та подачками цю хворобу вже точно вилікувати не можна. Тільки коли люди самі зрозуміють, що повинні відповідати за наслідки своїх дій, можна

буде говорити про успішне лікування.

На жаль, людські вчинки часто мають наслідки, які неможливо виправити — їм можна тільки запобігти. Тисячі людей, загиблих через те, що в Луганську комусь захотілося «республіку», вже не повернути до життя. Їх немає. Навряд чи коли-небудь вийде побачити й колишній мирний український Луганськ. Він також став історією, бо багатьох тих, хто був цим Луганськом, вже також ніколи не повернеш. Лишається тільки сподіватися, що гіркий приклад жителів Донбасу, які вимолюють у ненависного їм уряду в Києві гроші платників податків Харкова, Львова, Дніпропетровська, Одеси та всіх тих, хто зараз працює в Україні й наповнює її бюджет, послужить хорошим уроком для тих мешканців Південного Сходу, в яких також були певні симпатії до ідей сепаратизму.

Немає сенсу проголошувати незалежність, щоб потім принизливо вимагати гроші в тих, від кого публічно відрікся. Не по-людськи це. Та й просто принизливо. ■

**СТАРА ХВОРОБА
ДОНЕЧЧАН І ЛУГАНЧАН —
КОЛОСАЛЬНА
БЕЗВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ —
ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ ТЕПЕР
ПОВНОЮ МІРОЮ**

Курси чеської мови

ЧЕСЬКИЙ ЦЕНТР

ČESKÉ CENTRUM

Вивчи мову, склади сертифікований іспит
і навчайся у державних університетах Чехії

Ми пропонуємо:

- Курси для початківців і для тих, хто продовжує вивчення мови
- Професійних лекторів і носіїв мови
- Культурні та освітні заходи
- Розмовний клуб з носієм мови
- Бібліотеку
- Мовну практику в Чехії

NEW!

Курси у Дніпропетровську та Львові
Викладачі: носії мови

Курси організовує Чеський центр у Києві
при Посольстві Чеської Республіки в Україні

Початок курсів у січні, квітні та вересні.
Запис закінчується за два тижні до початку
занять, кількість місць обмежена.

Детальніше на сайті або за телефонами:

cckiev@czech.cz
www.czechcentres.cz/kiev

+38 (044) 230-29-64, +38 (095) 687-31-58
вул. І. Франка, 24 а (вхід з Чапаєва, 3)

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)TM

Сайт інтернет-магазину: WWW.BOOK-YE.COM.UA
Інтернет-магазин: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP